

DOI: 10.18030/socio.hu.2014.1.44

ABSTRACT

In the first half of the Age of Dualism, two periodicals specialized emphatically in matching acquaintances and potential marriage partners. Both were published under the title of *Hymen*, one in 1874 and the other in 1881. They existed at the beginning of the year, in January, at the start of the carnival season, and lasted only four or five months, having disappeared by April or May. There appeared not only calls for marriage in the periodicals, but also adverts for mistresses or calls to start or help ailing businesses. The advertisers factually presented their assets, and set financial terms. Research questions focus on whether advertisers were men or women, what they wanted, their religion, place of residence and age. The first rough exploration of the 1881 issues of *Hymen* has been undertaken. Now, we examine the intensity of social change in a comparison of data from the 1874 issues as well.

Keywords

marriage, partnership, social change, age of dualism, source of press

ABSZTRAKT

A dualizmus korának első felében volt két kifejezetten párkeresésre, házassági hirdetésre szakosodott újság. Mindkettő *Hymen* címmel jelent meg, az egyik 1874-ben, a másik 1881-ben. Közös volt bennük, hogy az év elején, januárban a farsangi idény kezdetekor indultak, s csupán négy-öt hónapig éltek, hiszen áprilisban, májusban megszűntek. A házassági hirdetések rovatban nemcsak házasságra szóló felhívások jelentek meg, hanem éppúgy akadtak szerelmi kalandra, kitartotti létre szólóak, mint induló vagy megrekedt vállalkozások megsegítését keresők. A hirdetők tényszerűen ismertették vagyoni helyzetüket, amely meghatározta anyagi elvárásaikat. Az elemzés arra keresett választ, hogy férfiak vagy nők voltak-e többen, melyikük mit akart inkább; számított-e a vallás, lakóhely, életkor. Az 1881-es *Hymen* első durva feltárása megtörtént. Most a 1874-es újság adataival összevetésben a vizsgálat rámutat a társadalmi változás intenzitására is.

Kulcsszavak

házasság, partnerkapcsolat, társadalmi változás, dualizmus, sajtóforrás

¹ ELTE Egyetemi Könyvtár

A dualizmus korában, különösen annak az 1890-es évekkel kezdődő második szakaszában alapvetően megváltoztak a társadalmi viszonyok (Gergely 2003). A változások feltehetően nem hagyták érintetlenül a családi, párkapcsolati formákat sem.

Hasonló erejű és jelentőségű változáson ment át a magyar társadalom a kiegyezés (1867) után. A polgárosodást (is) követelő 1848-as forradalom és szabadságharcot megtorló félféudális állapotokat konzerváló abszolutizmus megszűntével hirtelen, közel két évtizedes össztársadalmi várakozás után, a lehetőségek megnyíltak (Szabolcsi–Kosáry–Németh 1985, Lipták 2002). Az ország jelentős részben visszanyerte önállóságát, a törvényi rendeződések nyomán fejlődésnek indulhatott a gazdaság, az ipar, amelynek köszönhetően vállalkozások jöhettek létre (Fónagy 2001). A haladást nagyban támogatták az oktatásügyi lépések. S feléledhettek a társadalmi élet különböző szinterei a közéletben, társasági életben (Fábrí 2001, Fábrí–Borbíró–Szarka 2006, Gerő–Hargitai–Gajdó 2006). A zsidóság egyenjogúsítása után az erőre kapó magyar országgyűlés további társadalomformáló rendelkezései az egyházpolitikai reformokban öltöttek testet, amely a polgári házasság szabályozásának elfogadásával zárult. A nyitás értelemszerűen befolyásolta a korabeli emberek életszemléletét, jövőképét. Különösen hathatott az akkor még egyértelműen zárt, patriarchális – vagy általánosságban tradicionálisnak tekintett – családszemléletre, párkapcsolat-építésre (Siklóssy 2002, Holló 2003, Laqueur 1996, Kalmijn 1994, Mahrtdt 1998). Bár a témában született számos történeti szociológiai mű (lásd pl. Andorka–Harcza 1986, Csernák 1996, Husz 2002, Kéri 2008, Majoros 1997, Nagy 2006), de a váltásnak mértékét és hogyanját a szakirodalom is csak érinti, részleteiben nem vizsgálja.

A 19. századi átlag (fiatal) nők és férfiak kívánatosnak vélt életstratégiái olvashatóak ki az egykori házassági hirdetésekből. A szemléletváltás érzékelhető, illetve értékelhető két különböző időpontban feladott közleményekben megfogalmazott célok és körülmények összevetésével. Az egyéni életkezdések, elvárások, remények összehasonlító elemzésével megragadható a polgárosodás, s azon belül a párkapcsolatok dinamikája. A dualizmus korának elejéről létezik két kifejezetten párkeresésre, házassági hirdetésre szakosodott újság – sajtóforrás, amelyek erre a vizsgálatra alkalmasak. Mindkettő *Hymen* címmel jelent meg, az egyik 1874-ben, a másik 1881-ben.

E sajtótermékek egyben történeti források is, mivel hasábjaikon fennmaradt, hogy a hétköznapi emberek miként gondolkodtak házasságról, párkapcsolatról, ismerkedési módokról. Az eddig kialakult képünket eddig jobbra a nevezetes emberek naplói, levelezései, illetve az irodalmi alkotások szolgáltatták. Ezek a lapok a párkeresés lehetőségei mellett irodalmi fórumként kulturális szerepet is vállaltak, illetve megjelenítették a színházi eseményeket is. Szintén közös volt bennük, hogy az év elején, januárban a farsangi idény kezdetekor indultak, s csupán négy-öt hónapig éltek, hiszen áprilisban, májusban megszűntek. Rövid életük jelzi, hogy bár volt rájuk igény, fennmaradásukhoz mégsem volt elegendő a kereslet.²

A korábbi újság szerkesztője és kiadója ugyanaz volt: a bécsi Josef Anton Massanetz, aki vállalkozásához Bécsben és Pesten is működtetett irodát. A német nyelvű lapban magyar nyelvű hirdetések is megjelentek. A későbbi, magyar nyelvű lap tulajdonosa egy újságíró testvérpár volt: Szentirmai Géza és Szentirmai József, akik kizárólag pesti szerkesztőséggel rendelkeztek, mégis az egész Monarchiából fogadtak megkereséseket.

A házassági hirdetések rovatban nemcsak házasságra szóló felhívások jelentek meg, hanem éppúgy akadtak szerelmi kalandra, kitartotti létre szólóak, mint induló vagy megrekedt vállalkozások megsegítését keresők. A hirdetőik tényszerűen

² A történeti bemutatás bővebben a korábbi elemzés közlésében olvasható (Fabó 2010:190).

ismertették vagyoni helyzetüket, amely meghatározta anyagi elvárásaikat. Az elemzés arra kereste a választ, hogy milyen arányban hirdettek a férfiak és a nők; milyen céllal kerestek partnert; számított-e a vallás, lakóhely, életkor. Az 1881-es *Hymen* első durva feltárása megtörtént, s az eredmények megtalálhatóak a 2010. évi MSZT-konferenciakötetben (Fabó 2010: 190–218). A kapott adatokból kiderült, milyen feltételekkel vállalkoztak a házasságra, illetve más párkapcsolatra a hirdetések feladói. Az 1874-es *Hymen* feldolgozásának értékei most azonban a másik folyóiratéival kerülnek összevetésre. Akkor is és most is a hirdetések három célkategória szerint különültek el: ezek a házasság; a partneri viszony, azaz minden, ami nem házasság;³ illetve a levelezés. A megfogalmazott – az elemzés módszereként százalékosított – célok létrejöttének feltételeit, körülményeit jellemző kategóriák ugyancsak egyszerű, százalékosított értékkel rendelődtek, mert ezek egyértelműen jelzik az érték kapcsolódások erejét. Két feltételezést lehet megelőlegezni: 1. valószínűleg jelentkezik az akkor végbemenő polgárosodás, illetve 2. az ismerkedéseket inkább a férfiak kezdeményezték.

A HIRDETÉSEK ÉS FELADÓIK

Az 1874-es újság hirdetői is hasonlóként fogalmazták meg feladványaikat, mint az 1881-es társkeresők. Egy megfontolt úr például a következőképp szólította meg a remélt célszemélyeket: **„Ez már komoly. Egy első rangú vidéki városban, 800 forint évi fizetéssel kinevezett, nyugdíjképes államhivatalnok, 35 éves, magános, senki iránt lekötözve, adósságokkal terhelve, csinos nejét bálványozni is képes lenne, óhajta ösmeretség hiányában ez úton, három vagy legfeljebb négy hó alatt történhető házasság céljából egy szende, művelt, a házi teendőkből szakavatott, és megfelelő készpénz vagyonnal bíró leány, vagy gyermektelen özvegyel, ki bármely felekezeti és nemzetiségű lehet, tekintet nélkül magára az arc szépségére, levél általi ösmeretséget kezdeni. – A legmélyebb titoktartást, becsületszó mellett ígérvén, fényképpel felszerelt ajánlatok e cím alatt **ki keres, az talál 266. sz. a. e lap szerkesztőséghez Pesten, hol fényképem előleges megtekintése mellett, bővebb felvilágosítás szerezethetik, intézendők –**”** (Hymen 1874: 149).

Az általában bizonytalanabb egzisztenciájú hölgyek azonban kissé szabadabb szellemű hirdetéseket is közreadtak: **„Egy egyedül álló fiatal nő szép de vagyontalan, ki szabadságát megunva Ámor rabszolganőjévé kíván lenni, e célú előkészítésre komoly szándékú férfiúval levelezésbe óhajta lépni. Ajánlkozások „Cupido” név alatt”** (Hymen 1874: 58). A hirdetést feladó szépség népszerű lehetett, mert újabb közleményhez kellett folyamodnia: **„Mindazoknak, kik ajánlkozásaikkal engem szerencsétlettek, szíves értésül adom, hogy már választottam”** (Hymen 1874: 95). A hevesen udvarló, türelmetlen társkereső ifjakat akár rendre is utasíthatták, mint az egykori 24 év körüli Buday Kálmán nevezetű keresztény 1300-1400 Ft éves fizetésű hivatalnokot, aki 17–20 év közötti leányok után érdeklődött: **„B–y K– Budapest „Lassan jársz tovább érsz!” Amit ön remél, lehetetlen –, mert én egy 23 éves férjt választani nem fogok? „Régóta keres már feleséget ... s. a. t.” Tehát ily ifjú ember már „régóta” s. a. t. – Ne siessen!! – T”** (Hymen 1874: 143).

A hirdetéseket három jól elkülöníthető céllal adták fel: a házassági szándékkal, más egyéb partneri kapcsolatteremtéssel, illetve levelezőtárs keresésével. Az első klasszikus törvényes házassági viszonyt jelentett; a második minden más az előbbtől eltérő kapcsolatot tartalmazhatott (szerelmi viszonyt, közös szórakozást, ismerkedést, vállalkozások elindítását,

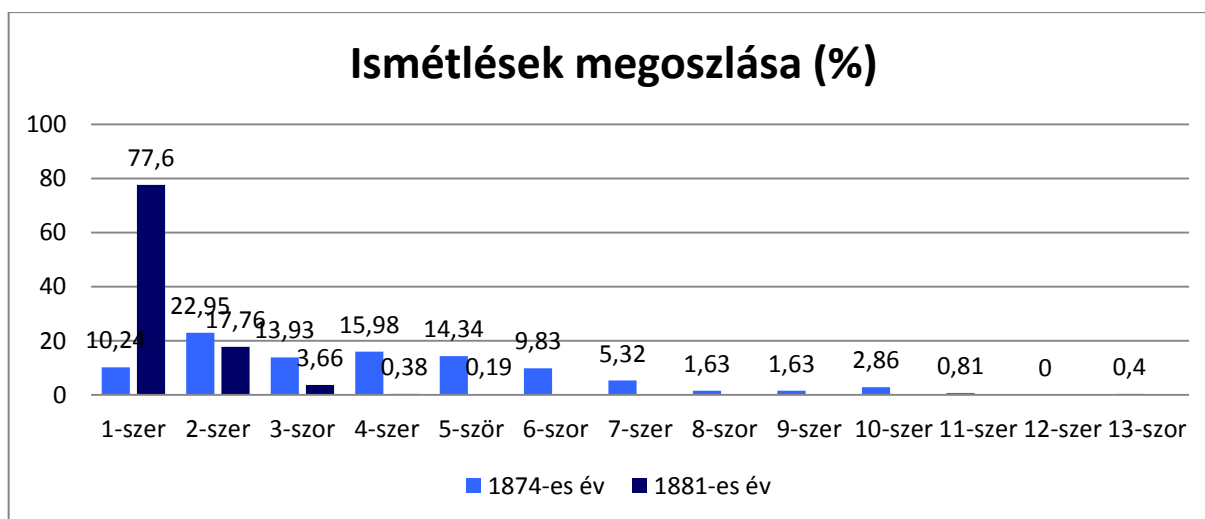
³ A partneri viszony különböző típusait az elemzés külön nem tárgyalja, mert a keresési szempontok ezt vagy megadták, vagy nem, azaz csak sejtették, tehát az egyes esetekben pontosan nem voltak egyértelműsíthetőek, s ezért ezt a kategóriát nem lehetett teljes egészében szétosztani.

felvirágoztatását, szorult anyagi helyzet megoldását, kitartotti státuszt); a harmadik pedig általában az alaposabb tájékozódást segítette elő, vagy egyszerűen csak távoli szellemi, érzelmi társ iránti szükségletet fejezett ki.

E három közös célt hasonló szempontok szerint, mégis eltérő feltételekkel és hangsúlyokkal keresték a férfiak és a nők. Mindkét nemre jellemző szelekciós kritérium volt az életkor, a vallás, a lakóhely, a gyermek, a vagyoni helyzet, a megjelenés, a műveltség, főbb életszemléletbeli, jellembeli tulajdonságok. A 19. század második felében a férfiak kenyérkereseti, oktatási, művelődési lehetőségei egyértelműen kedvezőbbek voltak a nőkéénél, akiknek minderre csupán korlátozottan volt módjuk. A létesítendő kapcsolatok valamennyi formájában a gazdasági, képzettségbeli, kulturális fölény mindenképp a férfiak kezében volt. Míg a nők olyan adottságokkal tudtak csak fellépni, amelyek mindezt kiegészíthették, emelheték ismeretségük társadalmi státuszát, presztízsét (pl. szépség, zenei műveltség), illetve kényelmesebbé teheték a hétköznapokat (pl. házas nevelés).⁴

Mindkét lap a tél közepén, januárban indult, s a tavasz végéig kitartott: az 1874-es április közepéig, az 1881-es májusig jelent meg. Az előbbiben 244 hirdetést adtak közre, az utóbbiban 518-at. A két korszak hirdetéseit külön-külön 100%-nak véve történt az összehasonlítás. Tehát, hét év múltán a kétszeresénél is többen vették igénybe a társkeresésnek ezt a formáját. Azonban a korábbi lap hirdetői sokkal kitartóbbak voltak, hiszen csak egytizedük (10,24%) elégedett meg egyszeri közléssel, s ennél jóval többen (22,95–13,93–15,98–14,34%) gondolták a 2–3–4–5-szöri ismétlést célravezetőbbnek, sőt volt olyan, aki 13-szöri megjelenést is megrendelt. A későbbi folyóirat társkeresőinek több mint háromnegyede (77,60%) eltekintett az ismétléstől, a kétszeri publikálást is alig egyötödük (17,76%) kérte, míg a 3–4–5-szöri megjelenést csupán töredék részük (3,66–0,38–0,19%) fizette meg (1. ábra).

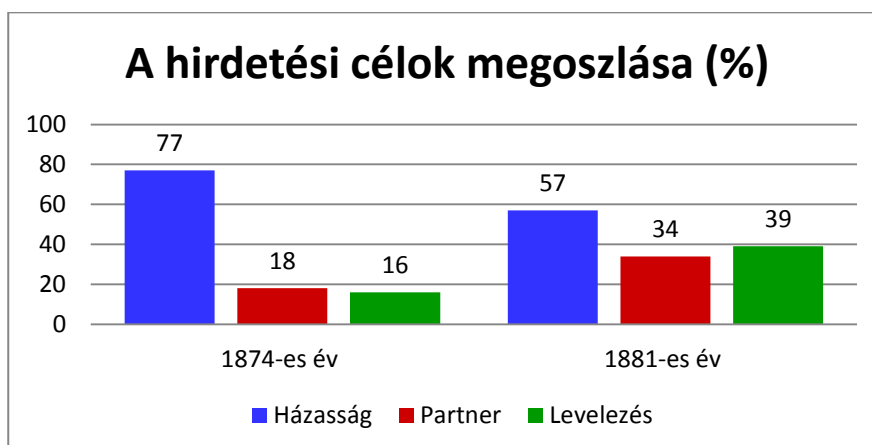
1. ábra

A hirdetési célok arányaiban jelentős eltérés mutatkozik a két időszakban. '74-ben a feladóknak több mint háromnegyede (77%), a '81-eseknek csak alig kétharmada (57%) készült házasságra. A korábbi periódusban bő másféltizednyien vállalkoztak partneri viszonyra (18%), levelezésre (16%), míg később ez az arány az egyharmadot is meghaladóan emelkedett (34–39%) (2. ábra).

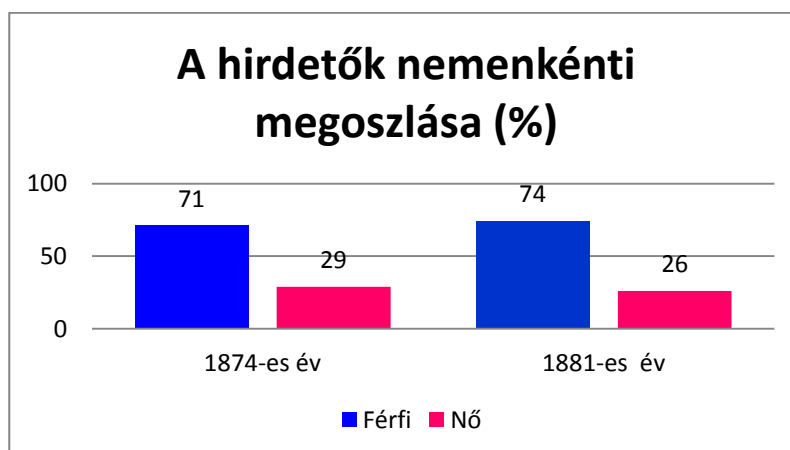
⁴ Az egyes szándékok, szempontok, kategóriák közti átfedésekre nem tér ki az elemzés, mert az indokolatlanul elaprózná a vizsgálatot.

2. ábra

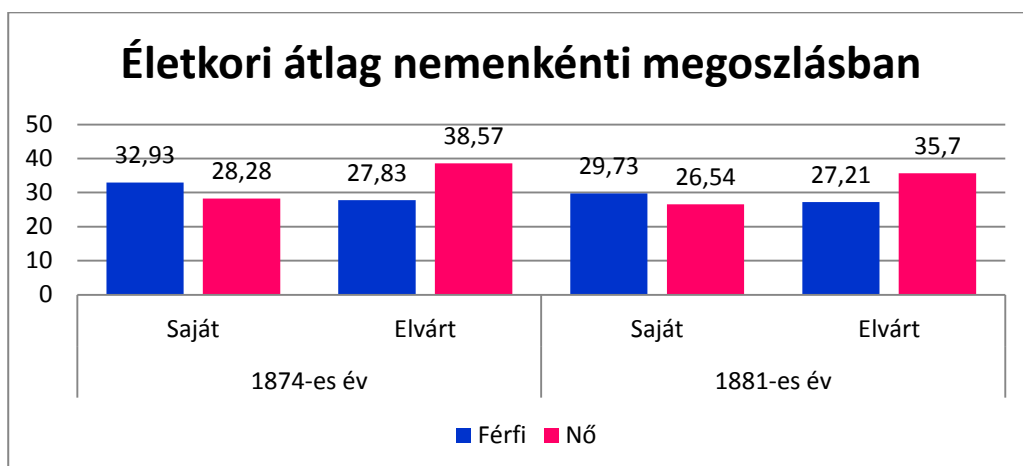
A hirdetések férfi-női feladónak háromnegyed-egynegyedes megoszlása nagyjából hasonló. '74-ben mégis mintha kevesebb férfi (71%) és egy kicsit több nő (29%) vette igénybe a hirdetési újságot, mint '81-ben, amikor a társkeresők háromnegyede (74%) férfi és egynegyede (26%) nő volt (3. ábra).

3. ábra

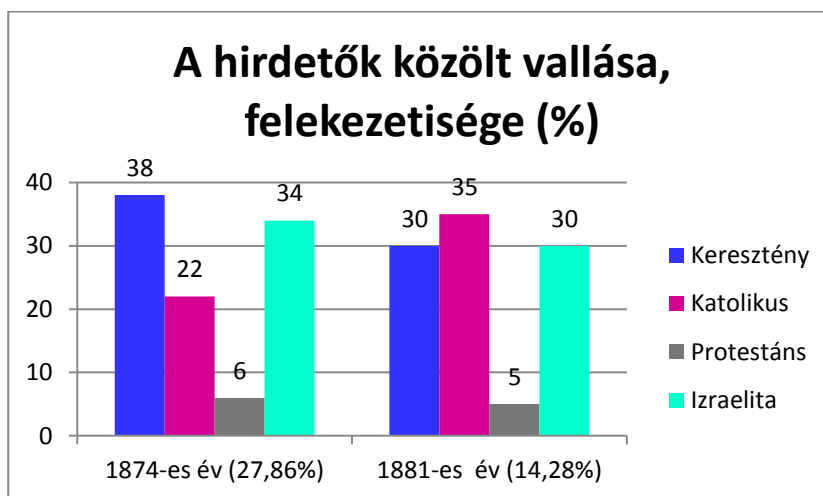
A '74-es társkeresőknél a '81-es feladók 2-3 évvel fiatalabb életkori átlaggal bírtak mind a saját magukról megadott, mind a keresetnél elvárt kort illetően. A '74-es majd' 33 (32,93) éves urak 28 (27,83) év körüli hölgyeket kerestek, míg a 28 (28,28) éves hölgyeknek csaknem tíz évvel idősebb (38,57) urakra volt szükségük. Hét évvel később a 30. (29,73) életévükben járó férfiak 27 (27,21) év körüli nőkre vágytak, s a 26-ot (26,54) már betöltött nők ugyancsak közel tíz évvel idősebb (35,70) társban gondolkodtak. Tehát úgy tűnik, hogy a férfiak általában 3-5 évvel ifjabbat, a nők viszont akár tíz évvel korosabbat is elfogadtak (4. ábra).

4. ábra

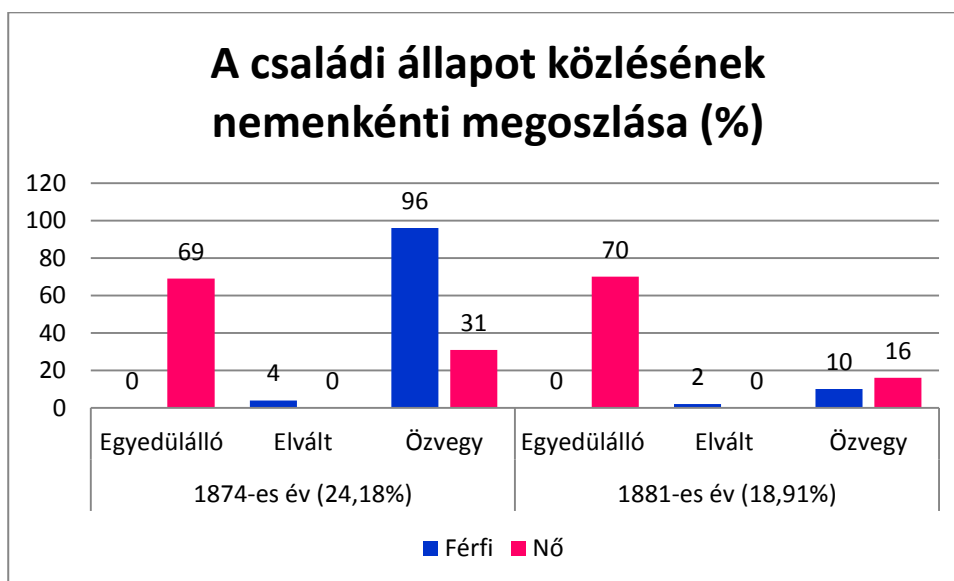
A vallási, felekezeti hovatartozás közlése fontosabb volt a korábbi lap ügyfeleinek, hiszen közel egyharmaduk (27,86%) adott ilyen jellegű információt, míg ezt a későbbi alkalommal alig másféltizedük (14,28%) tartotta fontosnak. A hitüket megvallók hovatartozásának aránya nagyjából hasonló azzal megszorítással, hogy '74-ben (38%) valamivel többen állították magukról, hogy keresztények (38%), vagy izraeliták (34%), mint '81-ben, amikor kevesebben tették a keresztényeknél és az izraelitáknál (30%), viszont ekkor többen (35%) tartoztak a katolikusokhoz, mint korábban (22%) (5. ábra).

5. ábra

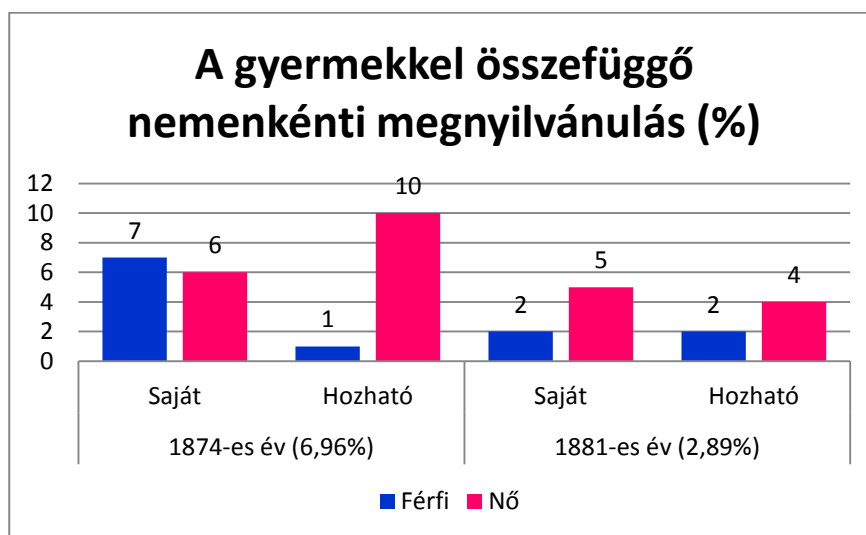
A családi állapot megjelölésekor a korábbi időszak hirdetőinek egynegyede (24,18%), a későbbinek alig egyötöde (18,91%) bizonyult közlékenynek, s ebben inkább a hölgyek jártak az élen. A társkereső férfiaknál mintha egyértelmű lett volna, hogy e téren függetlenek – s a jelenség mindenképp a nagyobb mozgásszabadságuk jeleként értelmezhető. A korábbi időszakban az uraknak még több mint egytizede (13,79%), míg utóbb csak töredékük (3,13%) nyilatkozott ez ügyben, ám köztük is '74-ben kilencszer annyi (96%) özvegy férfi deklarálta ezt a '81-esekhez (10%) képest. Mégis az elvált státuszt is csupán a férfiak vállalták, igaz mindkét alkalommal elenyésző arányban (4-2%). A hölgyeknek előbb fele (50%), utóbb kétharmada (63,70%) tudatta családi állapotát. Hajadonságukat mindkétszer hasonló arányban (69–70%) vállalták, míg a '74-ben férjüket túlélő egyharmadnyi (31%) hölgyek aránya '81-ben feleannyira (16%) apadt (6. ábra).

6. ábra

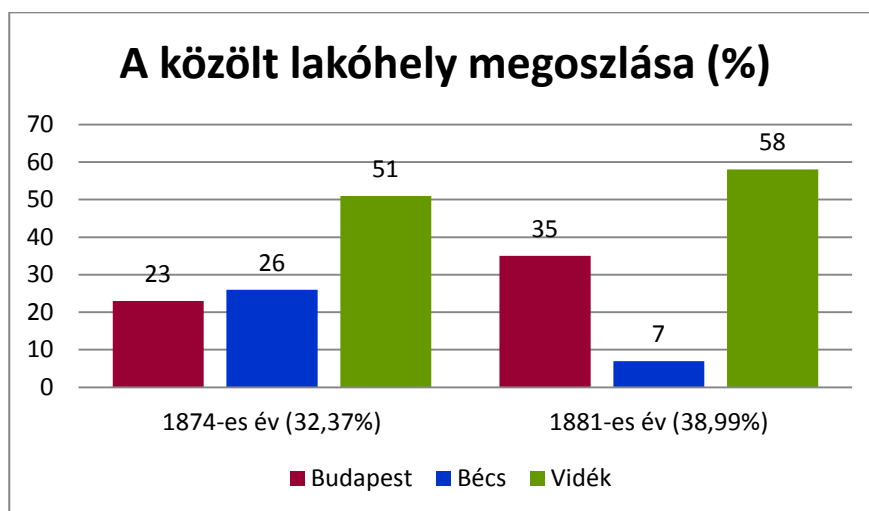
Nagyon kevesen gyermekek mellett is próbálkoztak társkereséssel. A korábbi alkalommal a hirdetőik jó féltizede (6,96%), míg később feleannyian sem (2,89%) vállalkoztak rá. Bár '74-ben több özvegy gyermekes férfi (7%) volt, mint '81-ben (2%), mégis kevesebben (1%) fogadták volna el a társ csemetéjét akkor és később (2%) is. Továbbá a hasonló arányban (6-7%) jobbára gyermekes hölgyek kétszer elfogadóbbnak mutatkoznak korábban (10%), mint később (4%) (7. ábra).

7. ábra

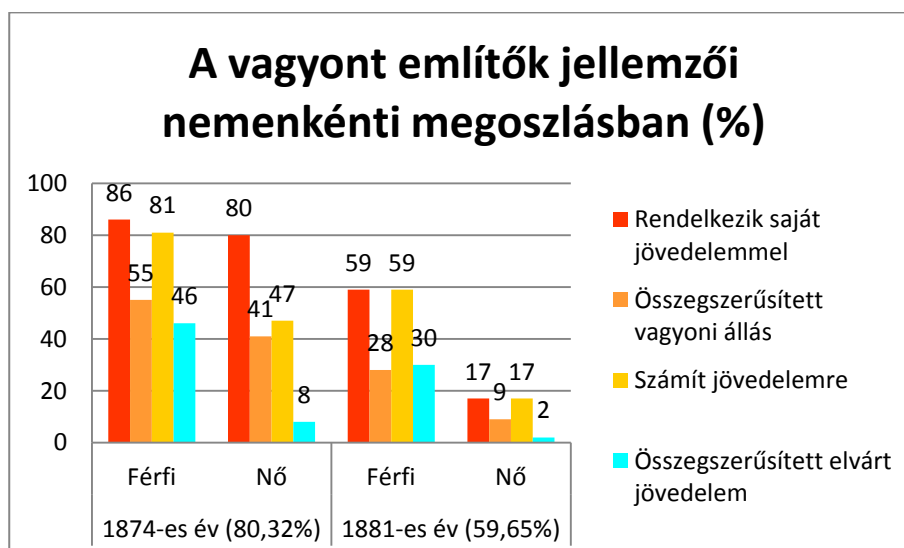
A kapcsolatteremtési kísérleteknek markáns jellemzője lehetett a lakóhely, hiszen a '74-es próbálkozók egyharmada (32,37%) és a '81-eseknek már közel a kétötöde (38,99%) közölt földrajzi információt. Mindkét időszakban legalább felük (51–58%) jelölte meg a Monarchia valamely területét. Az előző periódusban a két főváros párkereső lakói közül kicsit többen voltak a bécsiek (26%), mint a budapestiek (23%), később ez az arány jócskán eltolódott a budapestiek (35%) javára, illetve bécsiek (7%) rovására (8. ábra).

8. ábra

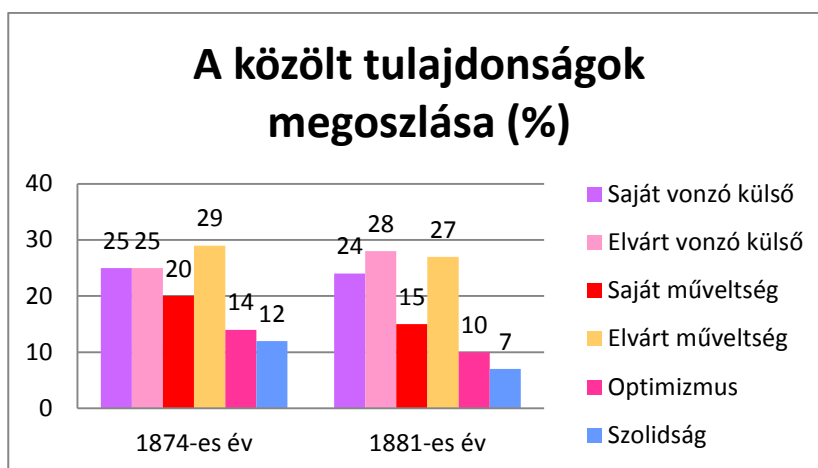
A társkeresések rendkívül fontos szempontja volt a vagyoni helyzet, mégis változás tapasztalható a két időszak között. A korábbi hirdetőknél jó négyötöde (80,32%) utalt valamilyen formában jövedelemre (rendelkezett vele vagy számított rá, stb.), míg később csak alig kétharmaduk (59,65%) élt ezzel a lehetőséggel. '74-ben a férfiak és nők vagyoni adottságai és elvárásai sokkal kiegyenlítettebbek voltak egymáshoz képest, mint '81-ben, amikor a hölgyek szerényebbek lettek az uraknál – kiszolgáltatottságuk szembetűnőbb. Az előző korszak vagyona utaló urainak több mint négyötöde (86%) rendelkezett saját vagyonnal, hasonló arányban (81%) számítottak jövedelemre, s körülbelül feleannyian jelölték meg összességében saját anyagi helyzetüket (55%), illetve elvárt jövedelmi feltételeiket (46%). A hölgyeknél nagyjából ugyanez tapasztalható, azzal az eltéréssel, hogy mindössze alig egytizedük (8%) számszerűsítette reményeit. A következő korszak anyagiakat említő urainak alig kétharmada (59%) állította, hogy rendezett a pénzügyi háttere, és kért valamilyen jövedelmet, illetve az egyharmadot sem érték el azok, akik számszerűsítették vagyoni adottságaikat (28%) és szükségleteiket (30%). A jövedelmet említő hölgyeknek kicsit több mint másféltizede (17%) bírt biztos anyagiakkal és várt ugyanerre leendő társánál, illetve alig egytizedük (9%) összességében anyagi helyzetét, s csak töredékrésük (2%) konkretizálta reményeit (9. ábra).

9. ábra

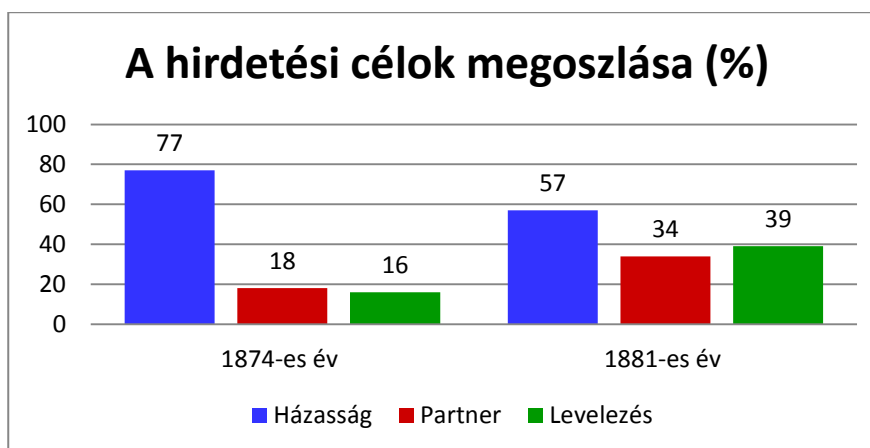
A szelektív szempontok egyéb tulajdonságokra is kiterjedtek. A két periódus jelentkezői hasonló (25–24%) arányban állították magukról, hogy előnyös külsejük van és várták el ugyanezt majdani partnerüktől, illetve a későbbiekben egy kicsit igényesebbekké (28%) váltak e téren. A '74-es hirdetőik egyötöde (20%) tartotta magát műveltnek, míg később csupán másféltizednyien (15%) nyilvánítottak magukról ilyen véleményt, illetve majd' egyharmaduk (29–27%) támasztott ilyen jellegű feltételt. A korábbi időszakban az egytizedet is meghaladta a pozitív életszemléletet (14%) és a megbízhatóságot jelentő szolid jellemet (12%) említők aránya, ami később az optimizmus tekintetében még pont eléri az egytizedes (10%) értéket, s a szoliditásnál már az alá esik (7%) (10. ábra).

10. ábra

A hirdetési célok arányaiban jelentős eltérés mutatkozik a két időszakban. '74-ben a feladóknak több mint háromnegyede (77%), a '81-eseknek csak alig kétharmada (57%) készült házasságra. A korábbi periódusban bő másféltizednyien vállalkoztak partneri viszonyra (18%), levelezésre (16%), míg később ez az arány az egyharmadot is meghaladóan emelkedett (34–39%) (11. ábra).

11. ábra

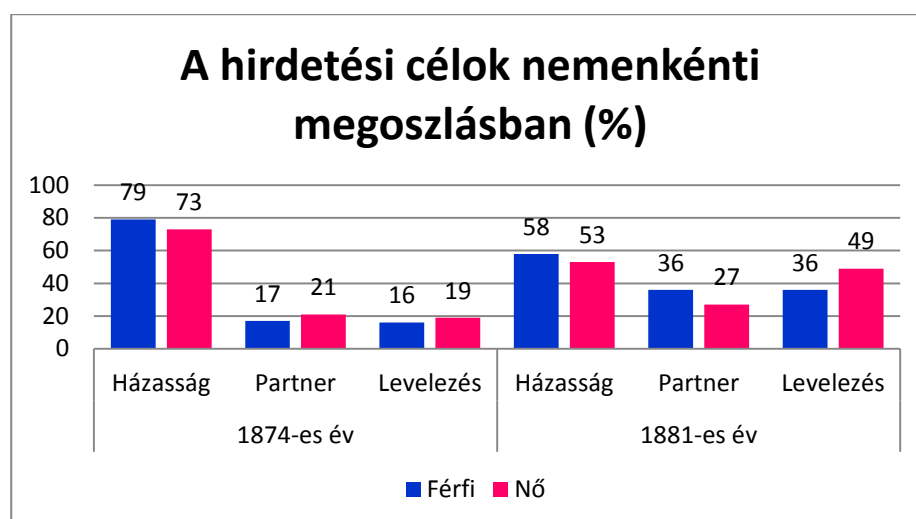

NEMENKÉNT, SZÁNDÉKONKÉNT

Ha az adatokat az egyes feltételek, szempontok nemenkénti és célkategóriánkénti csoportosításában vesszük szemügyre, akkor az alábbi eredményeket kapjuk.

Így első lépésben a férfiak és nők szándékainak összevetésében látható eltérés a két időszakban. A '74-es urak és hölgyek házasságorientáltsága egyértelműbb, mint később, hiszen az urak több mint háromnegyede (79%), s a hölgyeknek kicsit kevesebb mint háromnegyede (73%) célozta meg a törvényes együttélést. A hölgyeknek nagyjából egyötöde bocsátkozott volna partneri viszonyba (21%), levelezésbe (19%), míg az uraknak valamivel több mint másféltizede (17–16%) akarta ugyanezt. Későbbiekben már csökkent a házasság elsődlegessége, s teret kaptak az egyéb együttműködést jelentő társas viszonyok, illetve a körültekintőbb tájékozódást biztosító levelezés is nagyobb szerephez jutott. '81-ben a férfiak alig kétharmada (58%) szeretett volna kézfogót, s kicsit több mint egyharmaduk (36%) kereste az egyéb ismeretségeket és az azt bevezető levelezést. A nőknek valamivel több mint a fele (53%) remélt csak elsőre házasságot, s óvatosabban inkább – csaknem fele arányban (49%) kezdeményeztek levelezést, illetve alig egyharmaduk (27%) tervezett más jellegű partneri kapcsolatot (12. ábra).

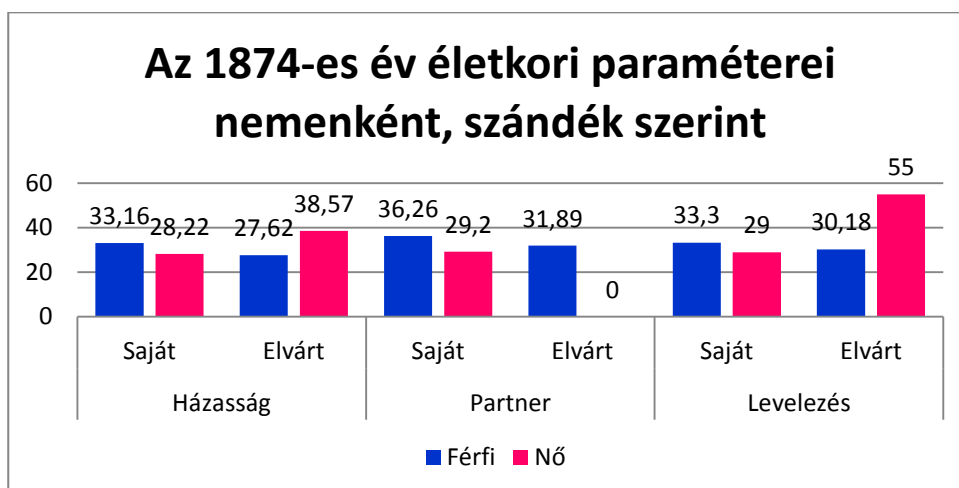
12. ábra

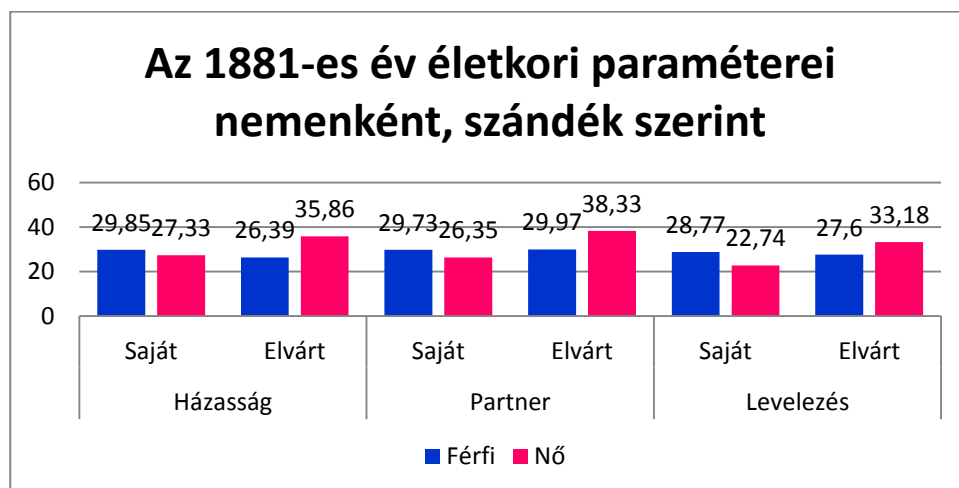
ÉLETKOR

Az átlag életkori paraméterek is eltérést mutatnak mindkét korszakban, mindhárom célkategóriában. Az általában valamivel idősebb '74-es átlagosan 33 éves férfiak szorgalmazták házasságot és levelezést, s az előbbiben 27 az utóbbiban 30 év körüli hölgyre tartottak igényt. A 36 éves férfiak indítványozták levelezést a 31–32 éves nőkkel. A 28–29 éves hölgyek házasságban tíz, levelezésben akár 27 évvel korosabb partnert is elfogadtak (13. ábra). Hét évvel később a 29 év körüli urak házasságban és levelezésben egy évvel fiatalabb nőkre vágytak, a partneri relációban megelégedtek a velük egykorúakkal. A 22 évet betöltött leányok első körben inkább levelezésbe bocsátkoztak a náluk legalább tíz évvel idősebb urakkal, a 26–27 éves nők házasságban 8, egyéb ismeretségi kötelékben akár 12 évvel korosabb férfit reméltek (14. ábra).

13. ábra

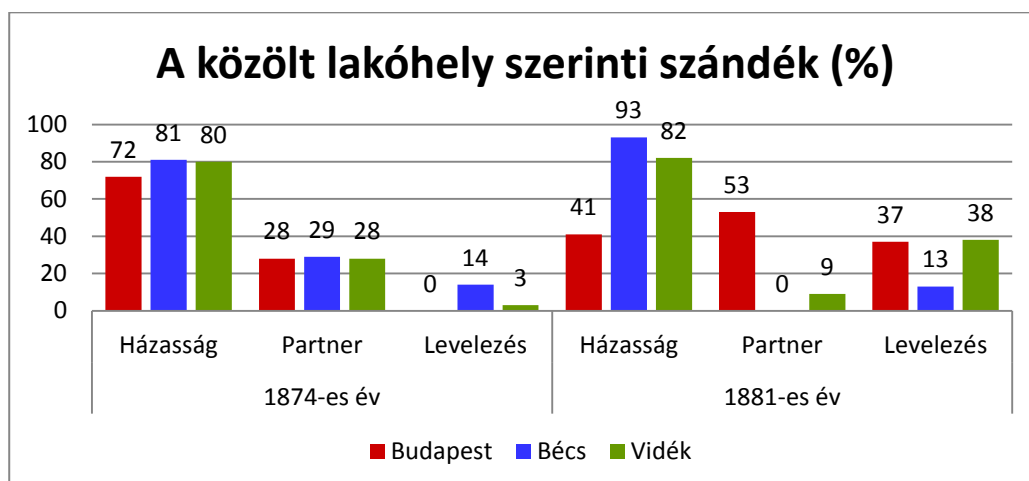
14. ábra

LAKÓHELY

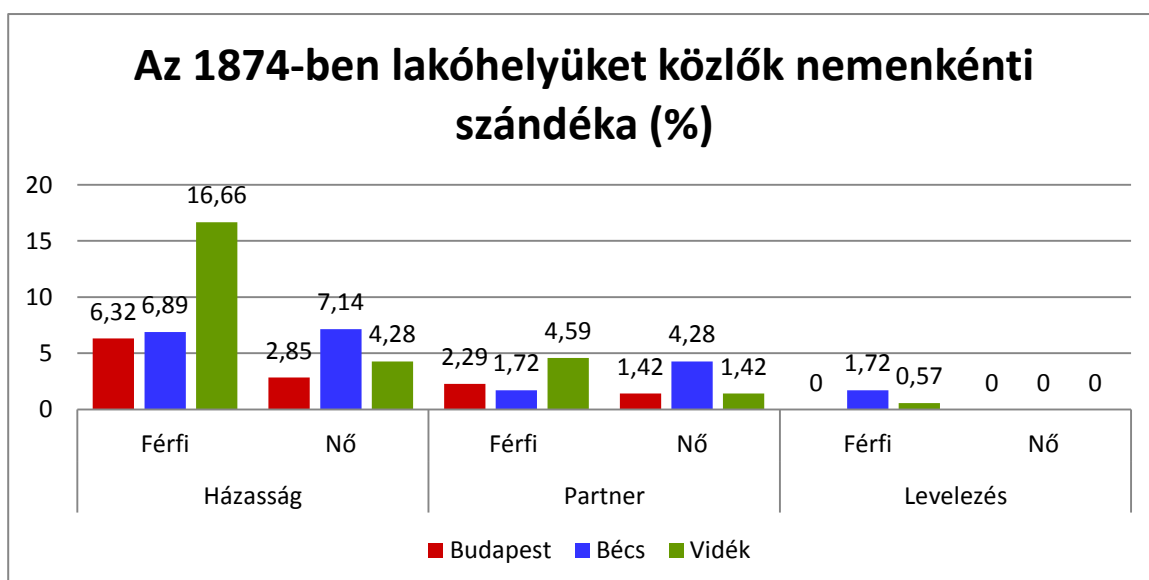
A lakóhelyüket közlőknél a korábbi periódus hirdetői között a budapestieknél (72%) a bécsiek (81%) és a vidékiek (80%) elkötelezettebbek voltak a házasság mellett; mindhárom helyről származók kevesebb mint egyharmadnyi (28-29%) arányban választották a partneri viszonyt; a bécsiek nagyjából másféltizede (14%), a vidékiek töredéke (3%) kezdeményezett levelezést. Később is kiemelkedő maradt a bécsiek házasságközpontúsága (93%), s csak alig több mint tizedük (13%) levelezett; a vidékiek továbbra is a házasságot tartották szem előtt (82%), azonban nagyobb szerepet kapott a levelezés (38%), s háttérbe szorultak az egyéb kapcsolati formák (9%); a budapestiek több mint fele (53%) keresett más ismeretségeket, s kevesebb mint fele (49%) látta jövőjét a házasságban, s több mint harmaduk (37%) javasolt levelezést (15. ábra).

15. ábra

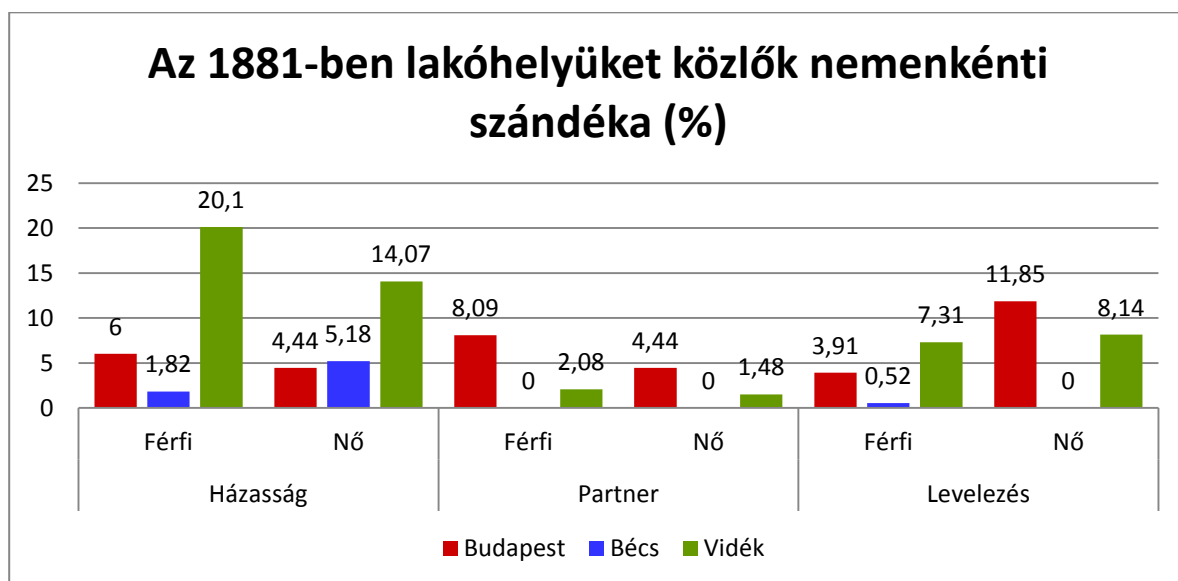

A nemek bontásában a '74-es házasságot kereső vidéki férfiak majdnem háromszor annyian (16,66%) voltak, mint a bécsiek (6,89%) vagy a budapestiek (6,32%), a lakóhelyüket közlők a partneri relációban és a levelezésben csupán töredékrészben képviselték magukat. A házasságban reménykedő bécsi hölgyek aránya közelített az egytizedhez (7,14%), a budapestiek (2,85%) és a vidékiek (4,28%), vagy a földrajzi információt adó egyéb partneri kapcsolatra vállalkozó nők ugyancsak töredékrészben (1,42–4,28%) jelentek meg (16. ábra). A '81-es házasságra vágyó vidéki férfiak kiemelkedő egyötödös (20,10%) arányához felzárkózni látszottak a hölgyek is másféltizedes (14,07%) részükkel. Ugyancsak említésre érdemesek az egytized környékén járó budapesti partneri viszonyt javasló férfiak (8,09%), a levelezést indítványozó vidéki urak (7,31%) és hölgyek (8,14%), valamint a levelező budapesti nők (11,85%) (17. ábra).

16. ábra

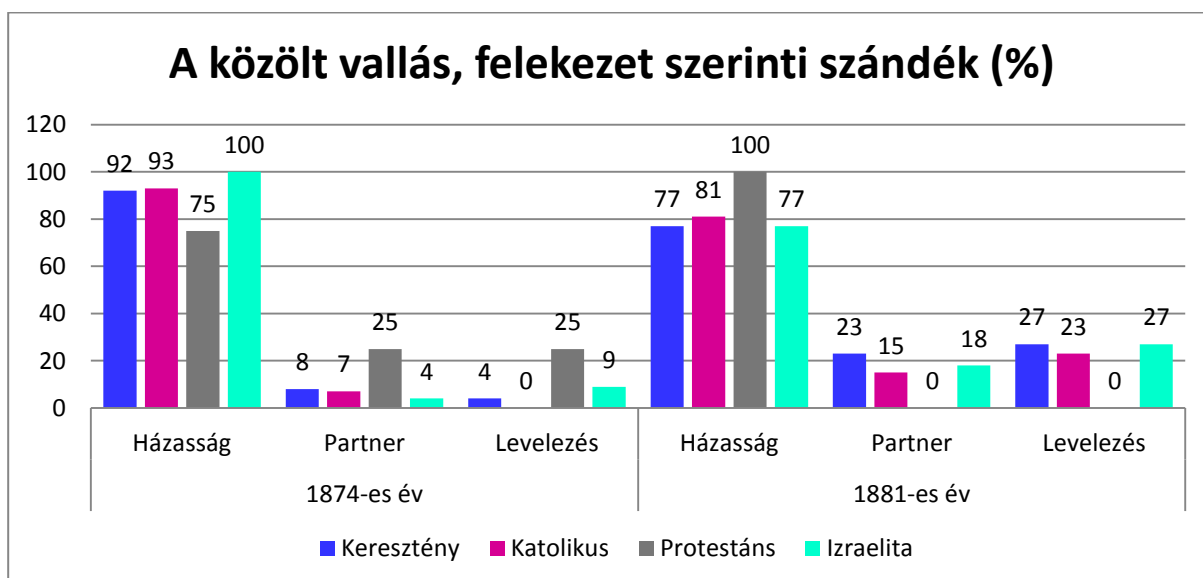
17. ábra

VALLÁS, FELEKEZET

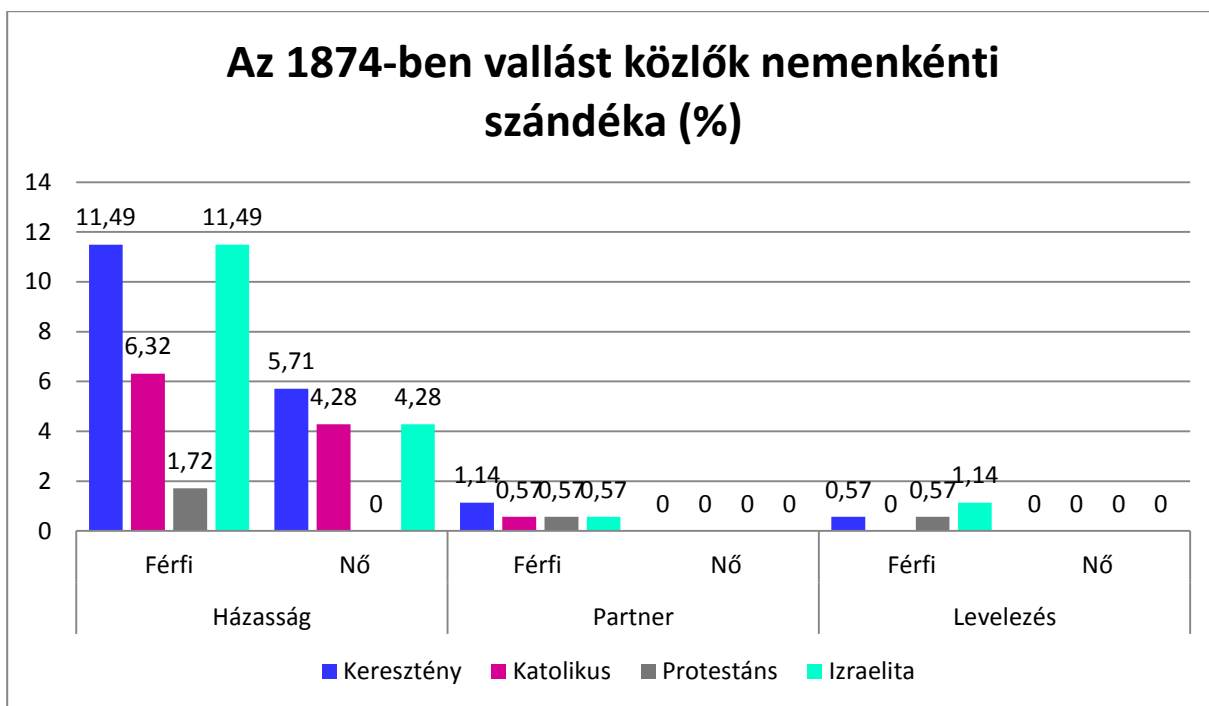
A vallásukat megvallók házasságpártisága megkérdőjelezhetetlen mindkét korszakban, mégis némi változás érzékelhető. A hirdetőik önmeghatározása alapján történt a csoportosítás. A '74-es izraelita (100%), katolikus (93%), keresztény (92%) hirdetői elsősorban házastársaikat kutatták, míg a protestánsok (75%) könnyebben elképzelhetőnek vélték egyéb kapcsolatot (25%), levelezést (25%) a többi három vallási csoporthoz (4–9%) képest. Ám '81-ben a protestánsok tapogatózó taktikáját markánsabban az egyéb ismeretséget kötő (18%), levelező (27%) izraeliták vették át, s részben ezt követték a keresztények (23–27%) és a katolikusok (15–23%) – azonban a protestánsok kizárólag házasságra (100%) törekedtek (18. ábra).

18. ábra

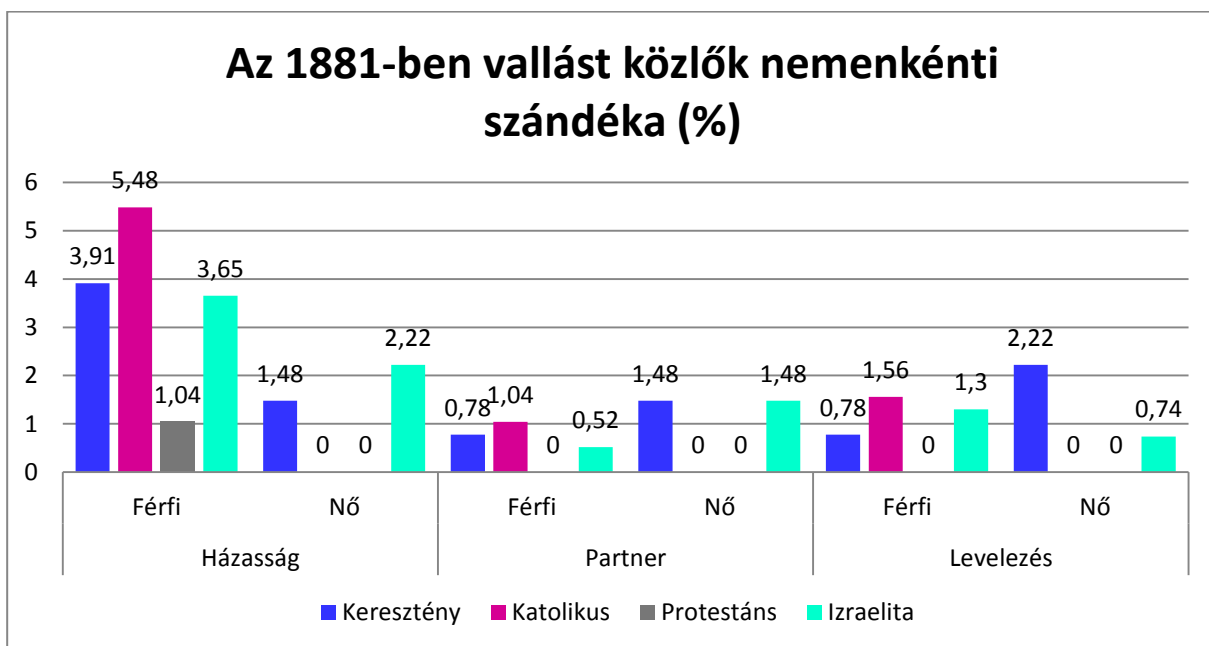

A fenti általános tendenciát képviselték a korábbi periódusban a házasodni kívánó keresztény (11,49%), izraelita (11,49%), katolikus (6,32%) és protestáns (1,72%) férfiak, vagy a partneri viszonyt és levelezést kezdeményező elenyésző számú (0,57–1,14%) valamennyi felekezetet képviselő úr, illetve a házasságra törekvő keresztény (5,71%), katolikus (4,28%), izraelita (4,28%) hölgyek (19. ábra). A későbbi korszakban érvényesülő körültekintő közeledést is választották még – töredékszámban (0,74–2,22%) ugyan – a partnert kereső és a levelező keresztény, izraelita hölgyek és urak, a katolikus férfiak (20. ábra).

19. ábra

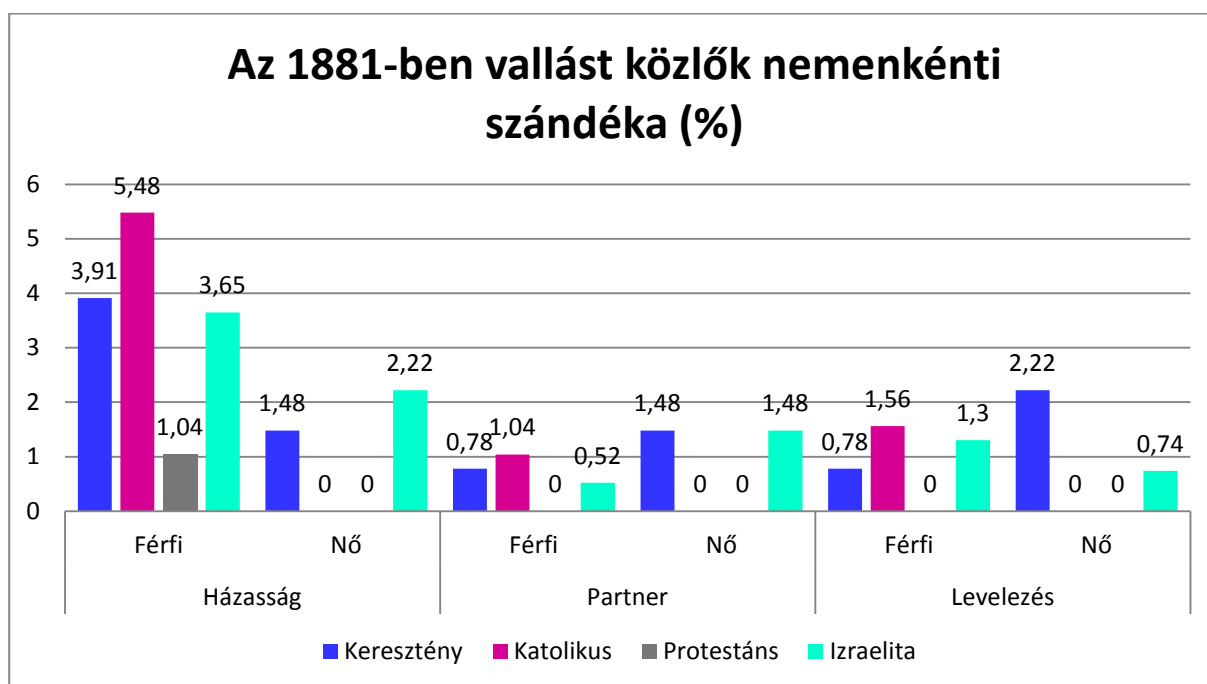
20. ábra

GYERMEK

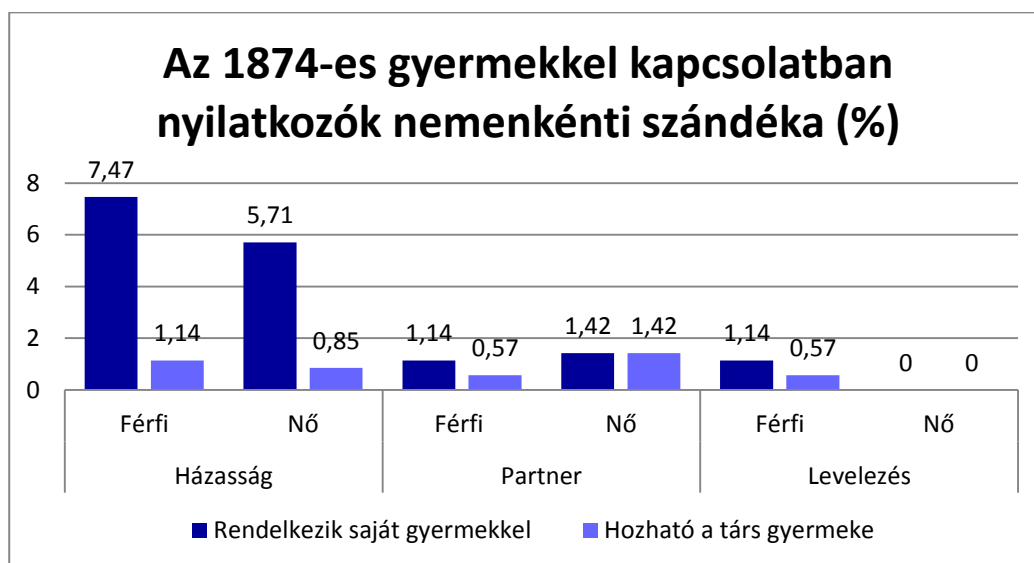
A gyermekkel rendelkezőknek mindkét időszakban az elsődleges hirdetési szándék a házasság. Sőt a korábbi periódusban a gyermekek a házasság (100%) mellett legalább egytizedes arányban nyitottak voltak egyéb ismeretségre (18%) és levelezésre (12%), viszont kevésbé elfogadóbbak a leendő házastárs (89%) gyermekével, mint később (100%). Az utóbbi időszakban megszűnt a házasság monopóliuma (87%), s még kevesebben szándékoztak lazább kapcsolatot és levelezést (7%) kezdeményezni (21. ábra).

21. ábra

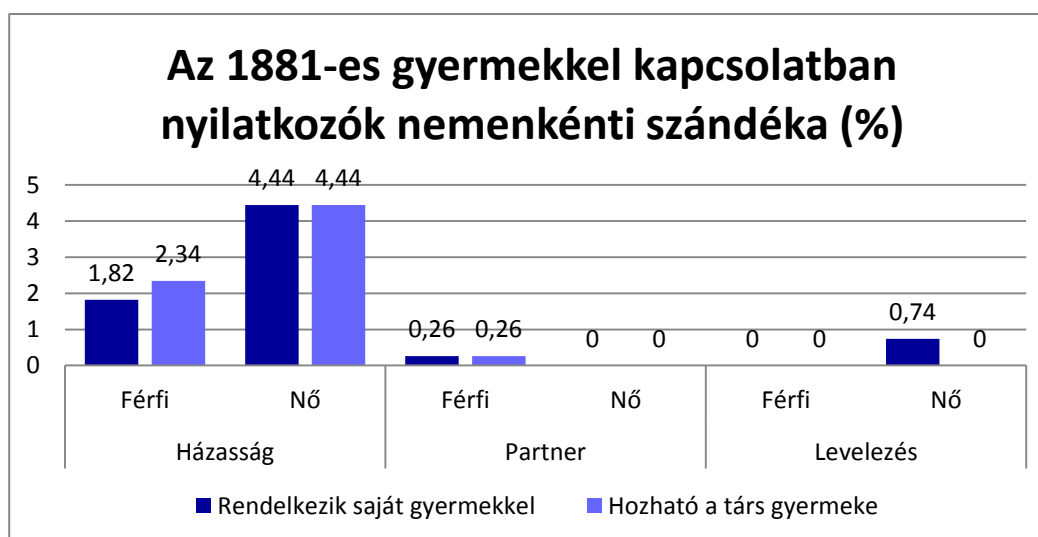

A fentieket árnyalják a nemenkénti mutatók. A '74-es gyermekes házastársulni kívánó férfiak (7,47%) hetede (1,14%) és nők (5,71%) ötöde (0,85%) túrta volna meg majdani társuk gyermekét, s az egyéb ismeretséget és levelezést kereső férfiaknak (1,14%) is csupán a fele (0,57%) volt toleráns, míg a partneri viszonyt kereső nők (1,42%) teljes mértékben (1,42%) elfogadóak voltak. A hozott gyermeket elutasító mentalitás később megváltozott (22. ábra). A '81-es egybekelésre készülő urak (1,82%) és hölgyek (4,44%), illetve az egyéb ismeretséget kötő férfiak (0,26%) már természetesnek tekintették társuk gyermekét (2,34–4,44–0,26%) – kivéve néhány levelező hölgyet (0,74%) (23. ábra).

22. ábra

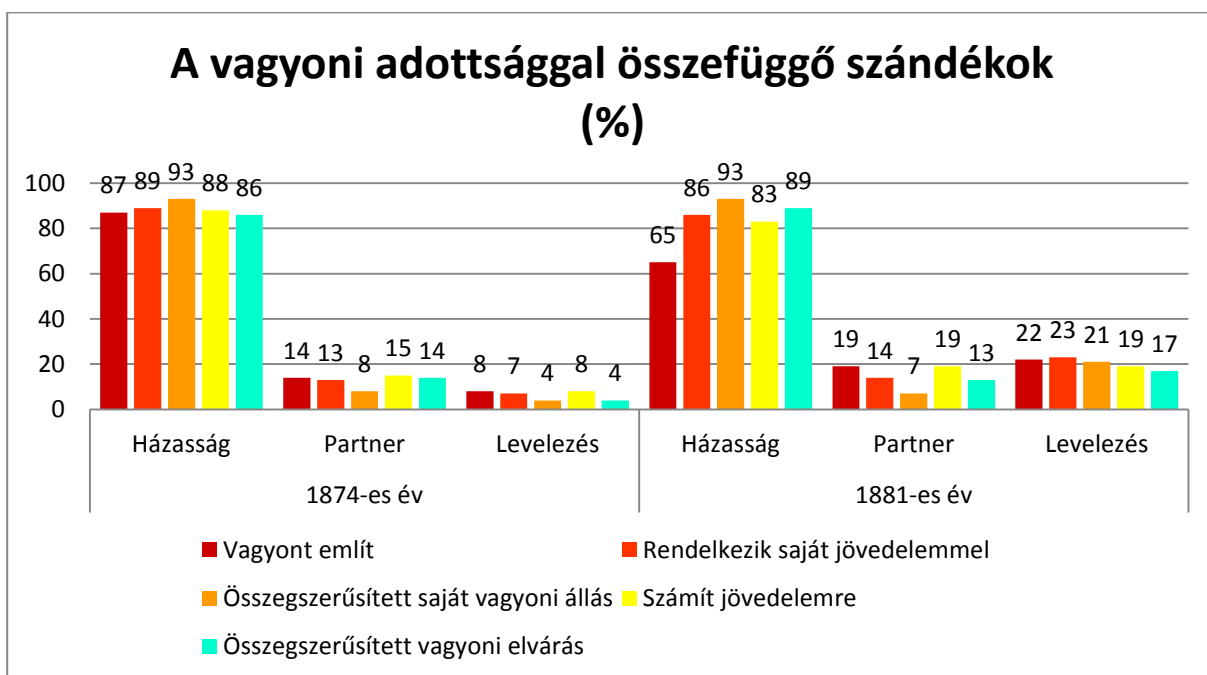
23. ábra

VAGYON, JÖVEDELEM

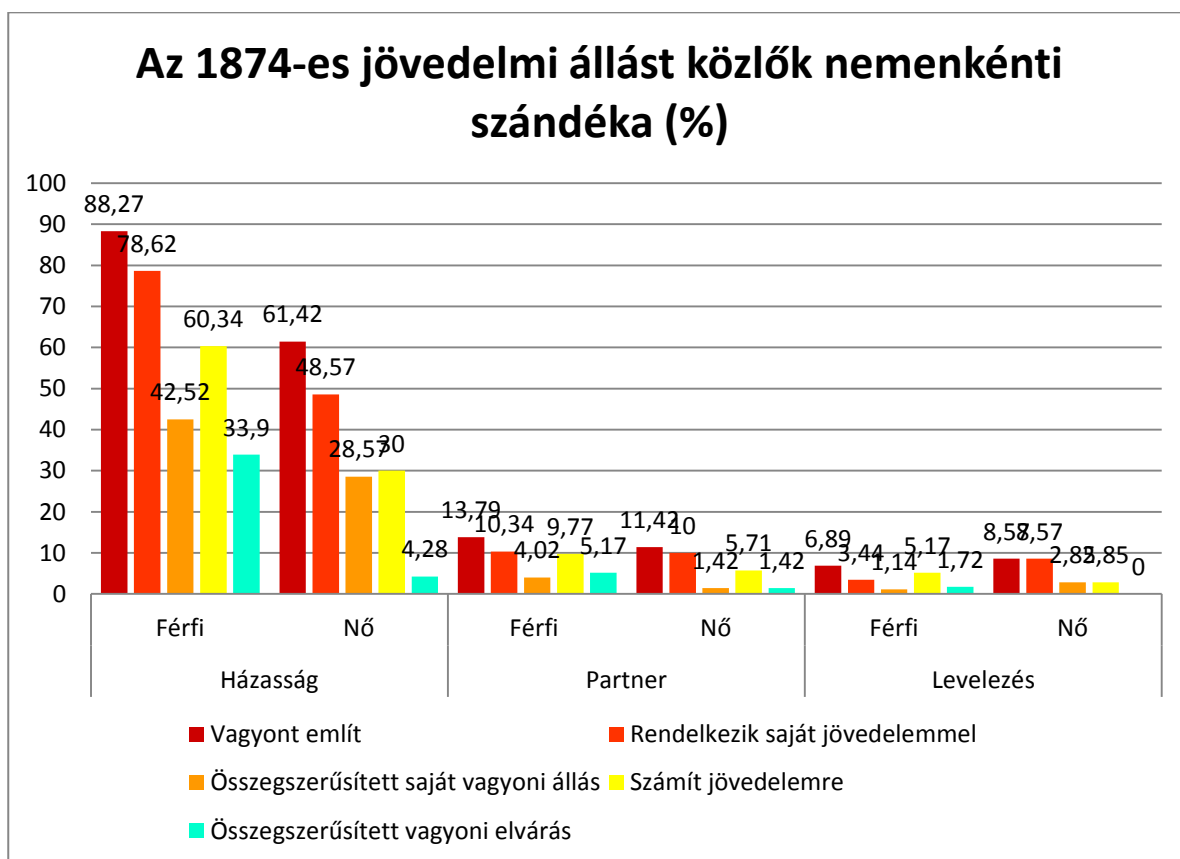
A vagyon, jövedelem a 19. századi társkeresések talán legfontosabb információja. Azonban a két korszak vagyoni adottságai és szándékai között változás észlelhető. Míg a '74-es vagyont említők túlnyomó többsége (87%), addig a '81-eseknél kétharmadnyian (65%) célozták meg a házasságot. Azonban a jövedelemmel rendelkezők és az anyagi kiegészítést remélőknél mindkét korszakban a többség (86–93%) házastársat akart választani. A korábbi időszakban jó egytizedük (8–15%) próbálkozott partneri viszonytal, s azoknak is csak a fele (4–8%) kért levelezést. Később ez mintha megfordult volna, mert az egyéb ismeretséget kezdeményezőknél (7–19%) határozottabb egyötödös arányban (17–23%) szerettek volna levelezni, amely mindenképp a körültekintőbb kapcsolatteremtésre utalt (24. ábra).

24. ábra

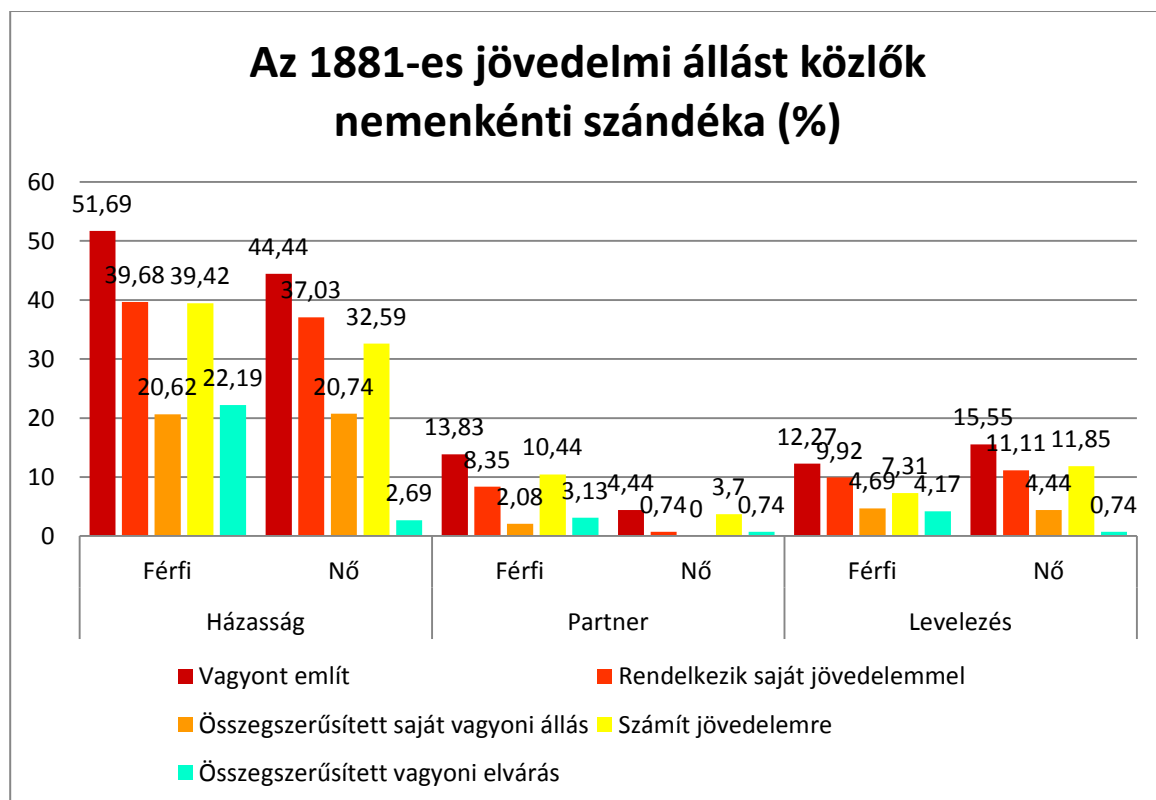

A jelenség ismétlődik a nemenkénti bontásban. A korábbi periódusban szembeűnőbb a férfiak és nők közti vagyoni adottságbeli különbség: a nősűlni kívánó urak több mint háromnegyede (78,62%), míg a férjhez menni szándékozó hölgyeknek alig fele (48,57%) rendelkezett biztos anyagiakkal, akiknek legalább fele (férfiak 42,52%, nők 28,57%) számszerűsítette helyzetét. Továbbá a férfiaknak határozottabb elképzelésűk volt jövűjuk anyagi szükségleteiről, mint a nőknek: az urak kétharmada (60,34%) számított valamilyen jövedelemre és ezt egyharmaduk (33,90%) összecszerűsítette, ám a hölgyeknek csupán a harmada (30%) várt jövedelmet, s alig féltizedűk (4,28%) konkretizálta igényeit. Jóval szerényebb nagyságrendben, de ugyanez a tendencia látható a partnerkeresű és levelezű hölgyeknél és uraknál (25. ábra). Késűbb, a hirdetés feladók között a két nem anyagi adottságai közelítettek egymáshoz: a házasulni készűlű urak (39,68%) és hölgyek (37,03%) hasonló kétötödös részének volt rendezett vagyoni háttere, ugyanolyan arányban közűlték számszerűen jövedelműket (férfiak 20,62%, nők 20,74%), valamint az anyagi biztonságot elvárű nők (32,59%) kétharmada csaknem elérte a férfiakét (39,42%), bár konkrét elképzeléseikben már nem voltak olyan bátrak. A jelenség megtalálható a levelezű hölgyeknél és uraknál is. Míg a partneri viszony alacsony mutatóinál feltűnűnek a nők (0,74–4,44%) jövedelmi értékei a férfiakéhoz (3,13–13,83%) képest (26. ábra).

25. ábra

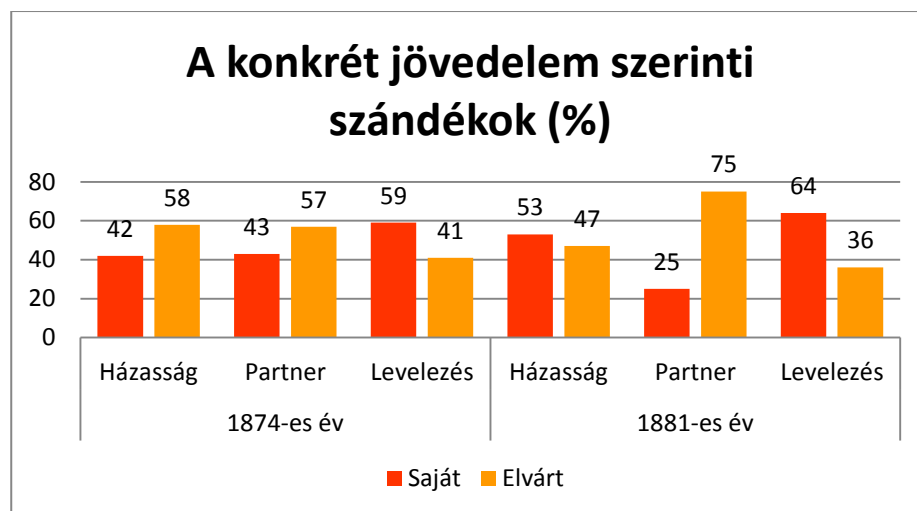

26. ábra

Mindkét korszak mindhárom célkategóriájának számszerűsített jövedelmi átlagait tekintve az előbbi periódusban a házasságban (42%) és a partneri relációban (43%) egyértelműbb a kapcsolatra vállalkozók tőkeszükséglete (57–58%), levelezésnél pedig a hirdetőik tőketöbblettel (59%) bírtak ugyan, amelyet mégis ki kellett egészíteni (41%). Később már stabilabb (53%) anyagi háttérrel vállalkoztak törvényes együttélésre, ám a háztartás fenntartásához azt is ki kellett pótolni (47%), a vagyonos levelezők kedvezőbb adottságai miatt (64%) a már elfogadták a szerényebb anyagi hátterű (36%) jelentkezőket is, s az egyéb ismeretségekben döntő szerepet kapott a hiányzó (75%) tőke a meglévőhöz (25%) képest (27. ábra).

27. ábra

A hirdetésekben közzétett saját és elvárt összegek összes átlagát tekintve részletesebb kép adható. Az előbbi periódus társkeresőinek anyagi adottságai célkategóriánként változtak: a házasságot fontolók átlagos jövedelemmel bírtak (96%) és a feltételül szabott összegük is nagyjából egyezett (143%) a többiek elvárásaival. Ugyanígy a meghirdetett összegek átlagának másfélszeresét birtokló partneri viszonyt (153%) kezdeményezőik követelményei (143%) hasonlóképp alakultak a kért összegek tekintetében. Ám az átlagot jócskán meghaladó (137%) levelezőknél már a megcélzott vagyoni átlag kétharmada (68%) jött szóba. Később úgy tűnik, hogy kedvezőbb anyagi helyzetű hirdetői csoport jelent meg, hiszen az átlagosnál picit jobb helyzetben levő (104%) házasulók az általában keresett jövedelmek kétharmadával (63%) is beérték. A jellemzően tőkehiánnyal küszködő partneri ismeretségre törekvők az átlag másféltizedéhez (16%) szerették volna megkapni a célösszegek teljes átlagát (100%) (1–2. táblázat).

1. táblázat

1874	Saját			Elvárt		
	Házasság	Partner	Levelezés	Házasság	Partner	Levelezés
Szándék						
Átlag (Ft)	7953	12713	11375	11004	16800	8000
Eltérés (%)	96	153	137	93	143	68

2. táblázat

1881	Saját			Elvárt		
	Házasság	Partner	Levelezés	Házasság	Partner	Levelezés
Szándék						
Átlag (Ft)	12836	1925	10337	6696	10696	7530
Eltérés (%)	104	16	84	63	100	71

A számszerűsített⁵ jövedelemátlagok nemenkénti bontása még pontosabban festi le a hirdetőket. A '74-ben nősülni vágyó urak (9248 Ft) nagyjából ugyanannyit (9813 Ft) kértek volna feleségeiktől, viszont a férjet kereső hölgyeknek csupán harmadannyi (3225 Ft) tőkájük volt és saját vagyonuknak legalább a tízszeresére (34833 Ft) tartottak igényt. A módosabb (13814 Ft) partnerre vágyó férfiaknak (17889 Ft) másfélszeres pénzre lett volna szükségük, míg az ugyanilyen szándékú hölgyeknek csupán a férfiak egyharmad (5000 Ft) összegét szerették volna megtoldani annak másfélszeresével (7000 Ft). A még gazdagabb (20000 Ft) levelező urak is elvárták legalább a sajátjuk harmadát (8000 Ft) a másiktól, azonban a jóval szerényebb (2750 Ft) levélíró hölgyek a konkrét anyagi feltételtől eltekintettek. Később a házasság urak (12316 Ft) az övékéhez közelítő (11341 Ft) hozományra számítottak, s az előző időszakhoz képest jóval – még a férfiakénál is – kedvezőbb anyagi helyzetű (14304 Ft) férjhezmenő hölgyek megelégedtek az övékének másféltizedével (2050 Ft). A férfiak a házasságukhoz képest az egyéb ismeretségbe harmadannyit (3850 Ft) fektettek be, s majdnem háromszorosával (11392 Ft) szerették volna kipótolni, míg a hölgyek e téren nem fedték fel kártyáikat, de legalább a hozományhoz várt összegnek legalább az ötszörösét (10000 Ft) kérték. A tehetős (8406 Ft) levelező urak beérték a sajátjuk kétharmadával (5059 Ft), és a még tehetősebb (12267 Ft) hölgyek ezúttal is kikötötték a házassághoz kért ötszörösét (10000 Ft) (3–4. táblázat).

3. táblázat

1874	Saját (Ft)			Elvárt (Ft)		
	Szándék	Házasság	Partner	Levelezés	Házasság	Partner
Férfi	9248	13814	20000	9813	17889	8000
Nő	3225	5000	2750	34833	7000	0
Összes	7953	12713	11375	11004	16800	8000

4. táblázat

1881	Saját (Ft)			Elvárt (Ft)		
	Szándék	Házasság	Partner	Levelezés	Házasság	Partner
Férfi	12316	3850	8406	11341	11392	5059
Nő	14304	0	12267	2050	10000	10000
Összes	12836	1925	10337	6696	10696	7530

KÜLSŐ MEGJELENÉS

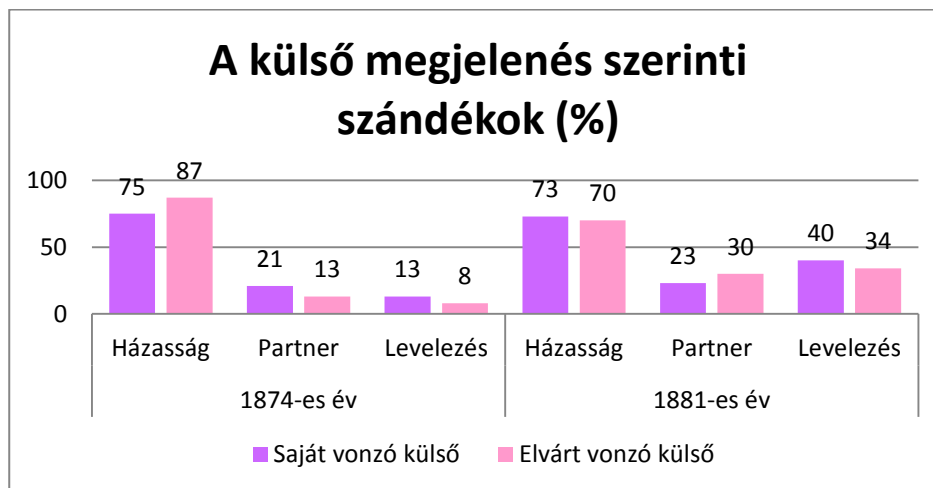
Az anyagi adottságokat emelhetette, vagy az e téren jelentkező hiányosságokat pótolhatta a vonzó külső. A két korszak esztétikai igényességében is eltérés észlelhető.

A korábbi időszakban mintha a házasságban (75%) fontosabb szerepet játszott volna a vonzó külső, mint később, s ott is inkább mint követelmény (87%) jelentkezett; a vonzó külsőnek a hirdetők egyötödénél (21%) volt jelentősége partneri relációban, ahol alig több mint egytizedük (13%) szabta ezt feltételként; a levelezésnél a szépség tizedrészben (13%) vagy annyira sem (8%) került szóba. Később a magukat megnyerőnek mondó társkeresők alig háromnegyede (73%) helyezte előtérbe

⁵ Az 1881-es hirdetőknél egy kiugróan gazdag hölgy adata a korrektebb összehasonlítás kedvéért a vagyonnal bíró női hirdetők átlagértékével került az elemzésbe.

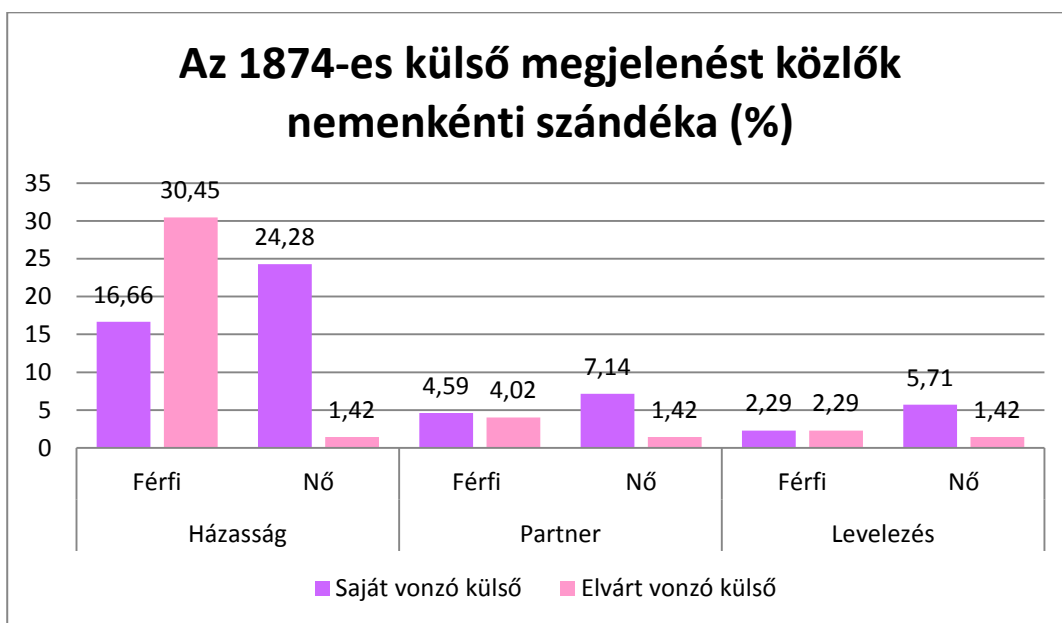
a házasságot, illetve nagyjából hasonló mértékben (70%) támasztották feltételként; kétötödük (40%) javasolt levelezést, amelynél már csak harmadrészben (34%) volt követelmény; s körülbelül egyötödük (23%) választotta a partneri viszonyt, de ahol többen (30%) követelték meg a leendő társtól az előnyös külsőt (28. ábra).

28. ábra

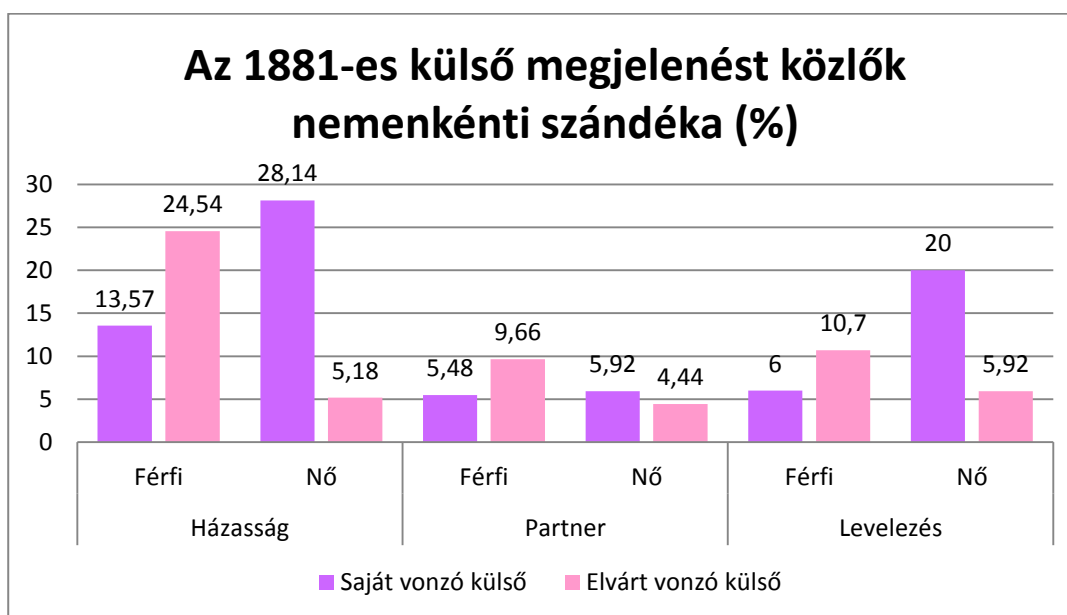

A nemek bontásában realisabban látható, hogy a '74-es házasságot kívánó férfiaknak több mint másféltizede (16,66%) tekintette magát megnyerőnek, s majd' harmaduk (30,45%) óhajtott szép feleséget. A menyasszonynak ajánlkozó hölgyek negyede (24,28%) adott magáról pozitív esztétikai ismérveket, viszont elenyésző részük (1,42%) kereste daliás vőlegényét. Az egyéb partneri kapcsolatra vállalkozó és levelezni kívánó hölgyek és urak töredékénél (7,14–1,42%) fordult elő esztétikai információ, illetve követelmény (29. ábra). '81-ben a nősülő férfiaknál az előző időszaknál is kevesebben, alig másféltizednyien (13,57%) állították magukról, hogy vonzóak, s egynegyedük (24,54%) kifejezetten csinos feleséget akart. A hitvesi szerepre áhító hölgyeknél – többen mint az előzőekben – bő egynegyednyien (28,14%) közölték magukról, hogy szépek, s csupán féltizedük (5,18%) karolt volna fess vőlegényébe. A levelező nők egyötödénél (20%) volt fontos szépsége, s jó féltizedük (5,92%) keresett csinos urat; valamint a partneri viszonyt kilátásba helyező féltizednyi szépség (5,92%) hasonló arányban (4,44%) óhajtott vonzó urat. Továbbá a nagyjából féltizednyi egyéb ismeretségre (5,48%), levelezésre (6%) vágó amorózónál kétszer annyian (9,66–10,70%) kívánt gyönyörűséget (30. ábra).

29. ábra

30. ábra

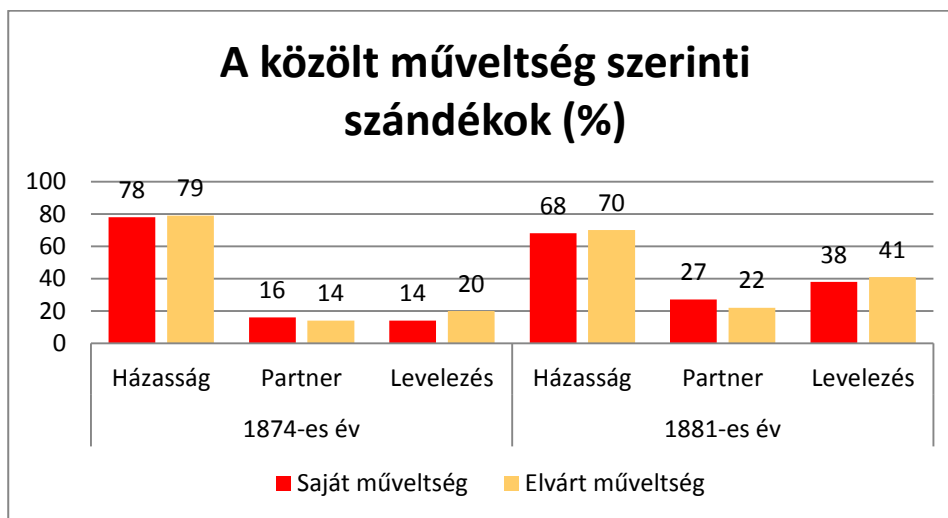

MŰVELTSÉG

A műveltség a vonzó külsőhöz hasonlóan fontos szempont volt a társkeresésben. A vizsgált két korszak szándékaiban a fentiekre emlékeztetően alakultak a mutatók. A korábbi periódusban valamennyi magukat műveltnek mondók több mint háromnegyede (78%) kívánt házasodni, s ezt az attitűdöt feltételezték (79%) kulturált házastársukról is. A tájékozottak között másféltizednek volt fontos az egyéb ismeretség (16%) és a levelezés (14%) körülbelül ugyanilyen elkötelezettségre számítottak a partnernél (14%) és még jobban a címzett félnél (20%). Később a művelt hirdetőknél – a korábbihoz képest kicsit csökkenő mértékben – jó kétharmada (68%) választotta a házasságot, illetve várt ugyanilyen (70%) elhatározást majdani házasságától. A

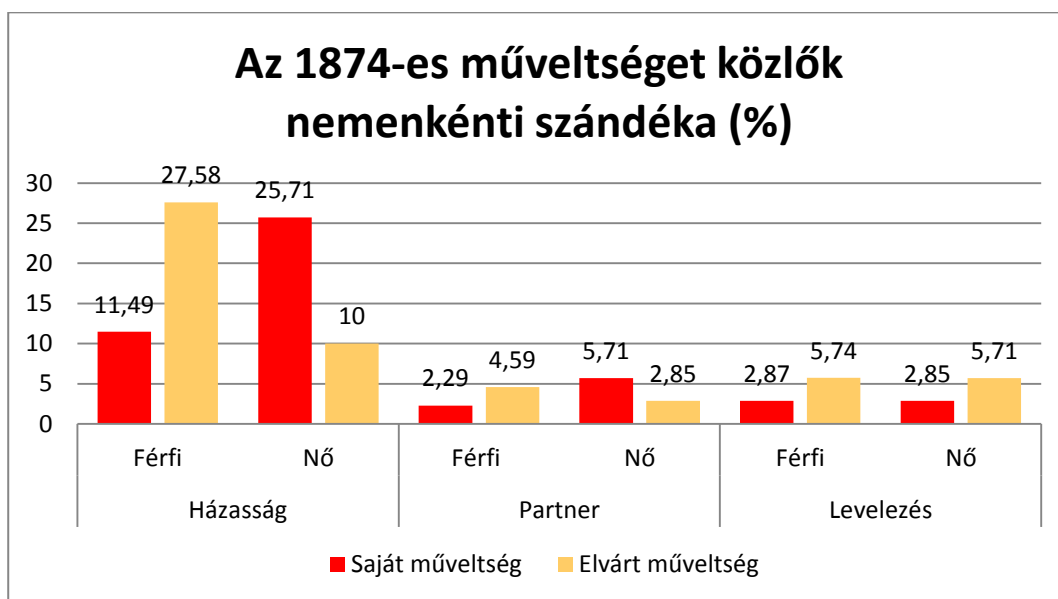
másik két szándékkategóriát durván egyharmados arányban választó partnerkeresők (27%) és levelezők (38%) a partnerrel egyötödös (22%) és a címzettel kétötödös (40%) arányban gondolkoztak közös ismerkedési célról (31. ábra).

31. ábra

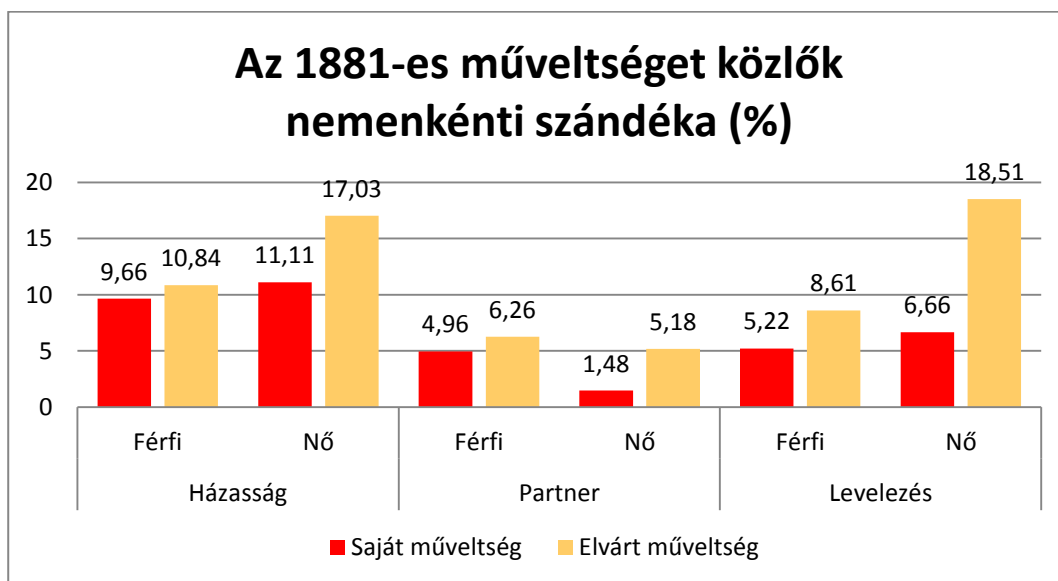

Érdekesebb a kép a nemenkénti és szándékonkénti adatok szerint. Az előbbi korszakban a férfiak inkább keresték művelt társukat, mint a nők. A nőszülni szándékozó urak jó egytizede (11,49%) büszkélkedett kulturáltságával, s egynegyedét is meghaladóan (27,58%) kötötték ki ezt feleségeiknél, továbbá az elenyésző számú egyéb ismeretséget (2,29%) és levelezést (2,87%) kereső művelt férfinál kétszer annyinak volt szempont a társ (4,59%) és a címzett (5,74%) tájékozottsága. A frigyet tervező hölgyek egynegyedét (25,71%) állított magáról műveltséget, s csupán tizedüknek (10%) volt szüksége okos férjre, valamint a partneri viszonyra vállalkozó féltizednyi (5,71%) képzett nőknél csak feleannyinak (2,85%) volt fontos szellemileg kvalifikált társ, azonban a levelezést javasló töredéknyi (2,85%) kulturált hölgy kétszerese (5,71%) kereste szellemi társát (32. ábra). Később mindkét nemnél egyértelműen jobban számított a másik műveltsége. A tanultságot hangsúlyozó házasulni kívánó tizednyi (9,66%) úrhoz hasonló mértékben (10,84%) igényeltek szellemes feleséget, s a nagyjából féltizednyi partneri kapcsolatot (4,96%) és levelezést (5,22%) javasló férfiakkal kicsit többen szerettek volna művelt társat (6,26%) illetve levelező partnert (8,61%). A kulturáltságára hivatkozó feleségszerepre készülő tizednyi (11,11%) hölgnél jócskán többen (17,03%) számítottak képzett házastársra; s bár kevesebben (6,66%) terveztek levelezést háromszor annyian (18,51%) feltételeztek szellemi társat, s az elenyésző számú (1,48%) partneri viszonyra törekvők sokszorosának (5,18%) volt kritérium a tájékozott fél (33. ábra).

32. ábra

33. ábra

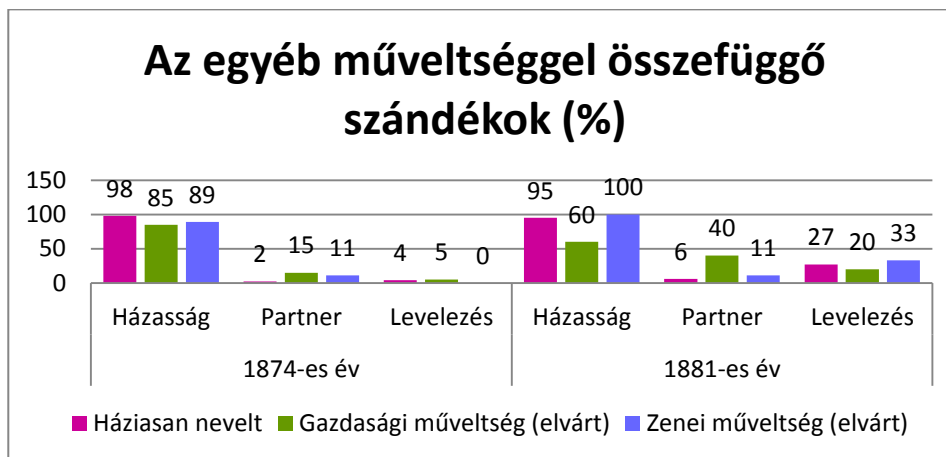
EGYÉB MŰVELTSÉG

A hirdetőik alkalmanként kitértek arra, pontosan milyen műveltséget várnak el a jelentkezőktől. Az egyéb műveltségek jellemzően zenei képzettséget, vagy kisebb vállalkozáshoz, gazdaság üzemeltetéséhez szükséges ismeretet, illetve házas nevelést, azaz a háztartási munkákban való jártasságot jelentettek. A három közül az utóbbi volt a legkeresettebb.

A két korszak egyéb műveltségigényében némi hangsúlyeltolódás észlelhető. A '74-es hirdetőik egyéb műveltséget közlők zömmel (85–98%) házasságot céloztak meg, s a partneri kapcsolatban legalább tizednyien (11–15%), a levelezéshez még annyian sem (4–5%) tartották szükségesnek. '81-ben már a házas nevelést kérők szinte kizárólag házasságot szerettek volna, bár bő egynegyedüknél (27%) szóba jött a levelezés, s körülbelül féltizedüknél (6%) az egyéb ismeretekhez

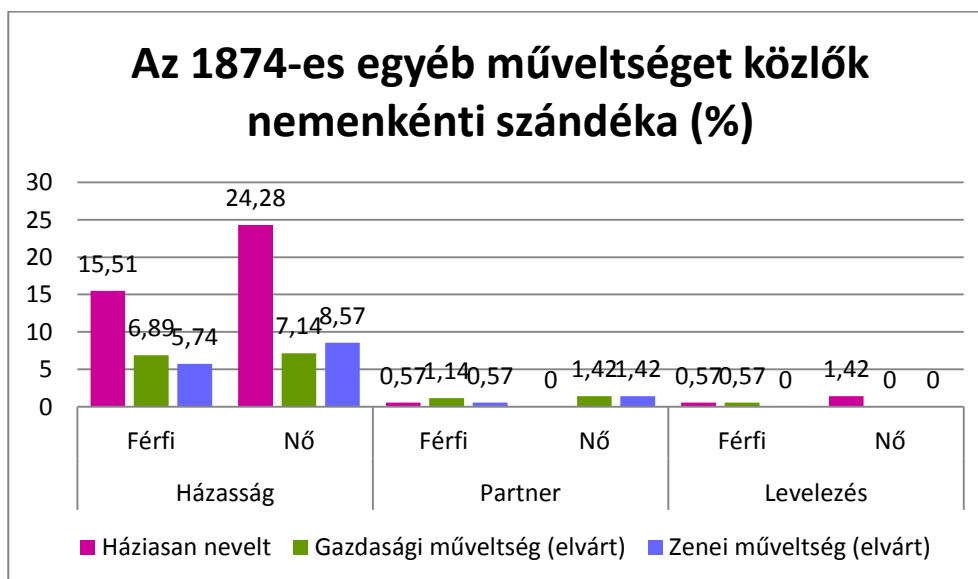
ragaszkodók egyáltalán nem csak házasságban gondolkodtak, hiszen alig kétharmaduk (60%) támasztott ilyen feltételt a hirdetésre jelentkezőnek, egyötödük (20%) szívesen levelezett róla, s kétötödüknek (40%) többnyire valamilyen vállalkozáshoz kellett a megfelelő tapasztalattal bírótárs. Azok, akik zenei képzettséget szabtak feltételül, biztos, hogy házasságra (100%) törekedtek, harmaduk (33%) szívesen ismerkedett levelezés útján, s egytizedük (11%) ápolta volna baráti kapcsolatot is (34. ábra).

34. ábra

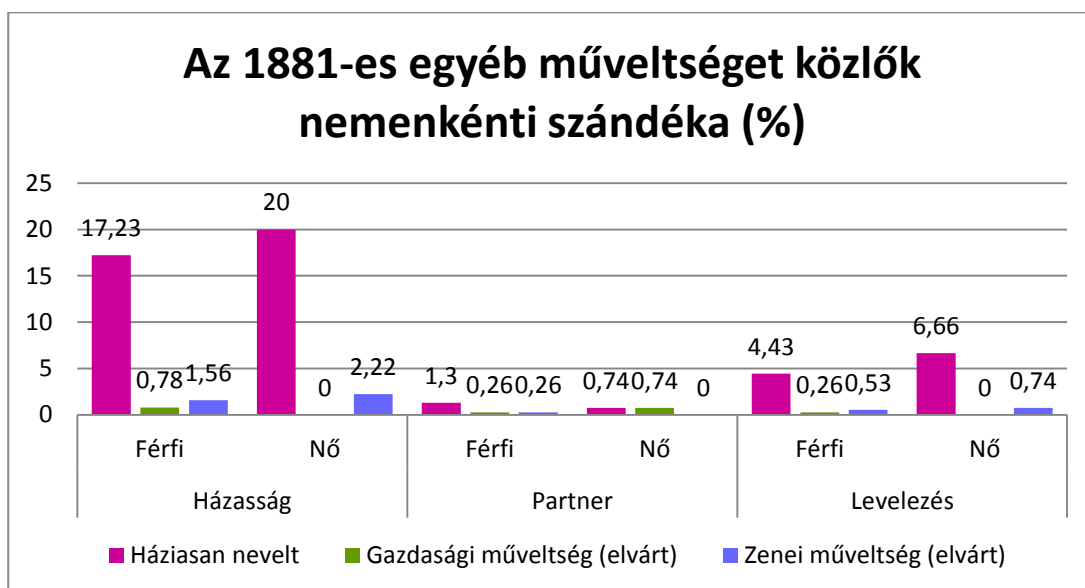

A kor igényeit tükröző kép rajzolódik ki a nemenkénti bontásban. A korábbi periódusban jelentősebb egyéb műveltségek főként a házassalóknál fogalmazódtak meg. A nőülni kívánó urak másfél-tizede (15,51%) számított házas nevelésű feleségre, s bő fél-tizednyien kötötték ki a gazdasági ismereteket (6,89%), zenei képzettséget (5,74%). A frigyre vágyó hölgyek egynegyede (24,28%) tette közzé házas neveltségét, s tízedhez közelítően állították magukról, hogy gazdasági tapasztalattal (7,14%), valamint zenei műveltséggel (8,57%) rendelkeztek. A másik két célkategória töredékértékű képviselő hirdetői a fenti attitűdöt mutatták (35. ábra). A későbbi periódus töredékszámai ugyancsak a szándék szerint értelmezhetőek inkább. A leendő férjek – a '74-es képest kicsit többen – jó másfél-tizede (17,23%) szabta feltételül a házas nevelést, s csak elenyésző hányaduk kért gazdasági ismereteket (0,78%), zenei végzettséget (1,56%). A feleségnek jelentkező hölgyek egyötöde (20%) állította magáról, hogy házas nevelést kapott, illetve töredékükről (2,22%) derült ki zenei jártasság (36. ábra).

35. ábra

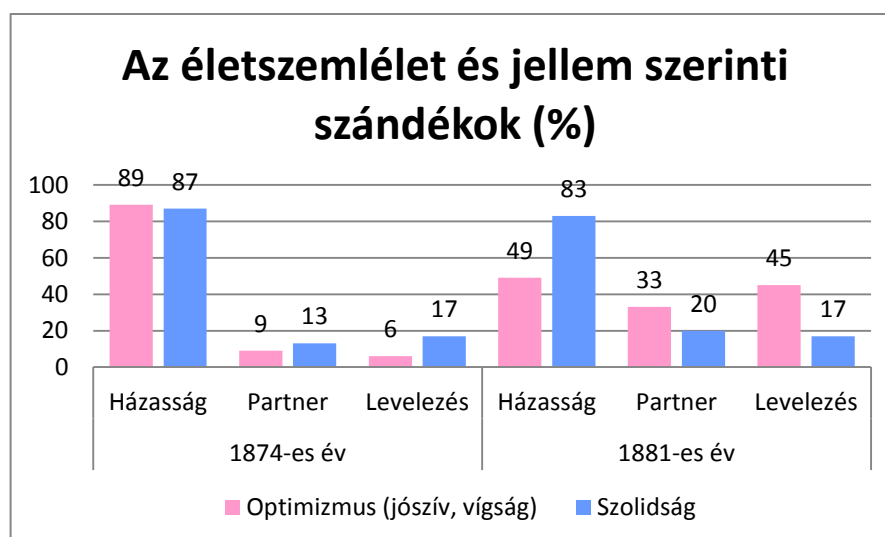
36. ábra

ÉLETSZEMLÉLET, JELLEM

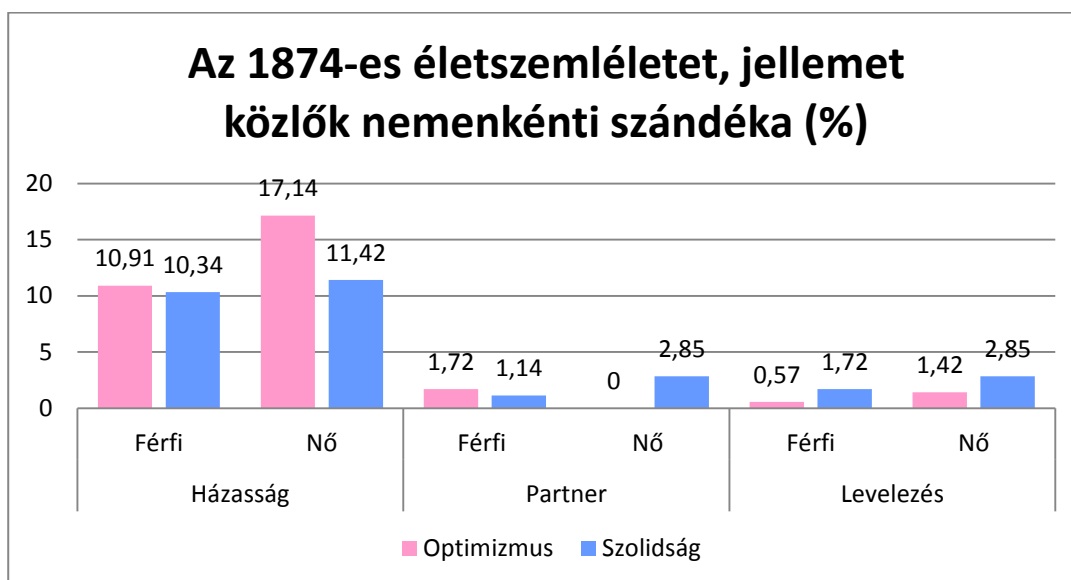
A társkeresők további fontos szelekciós szempontja volt a pozitív életszemléletet tükröző jószívűség, jó kedélyűség, vígság, illetve a megbízhatóságot jelentő szoliditás. Az életszemlélet és jellem szándékok szerinti változása a két korszak között szembetűnő. A '74-es optimista hirdetőinek zöme (89%) házasságpárti volt, s alig egytizedük (9%) a partneri kapcsolatnak, és még annyian sem (6%) a levelezésnek adtak esélyt. A szolid természethez húzóknak szintén elsődleges (87%) volt a házasság, s nagyjából másféltizednyire volt jelentősége az egyéb ismeretségben (17%), levelezésben (13%). A '81-es pozitív életszemléletű hirdetői általában nyitottabbak lehettek. Az optimizmus már csak feleannyira volt fontos a házasságban (49%) és majdnem annyira a levelezésben (45%) is, s harmadrészre (33%) emelkedett a partneri viszonyban. A szoliditás – a korábbihoz képest kevésbé változott – kiemelkedően (83%) hangsúlyos szerepe maradt a házasságban, és nagyjából egyötödös résszel jelent meg a levelezésben (17%), partneri kapcsolatban (20%) (37. ábra).

37. ábra

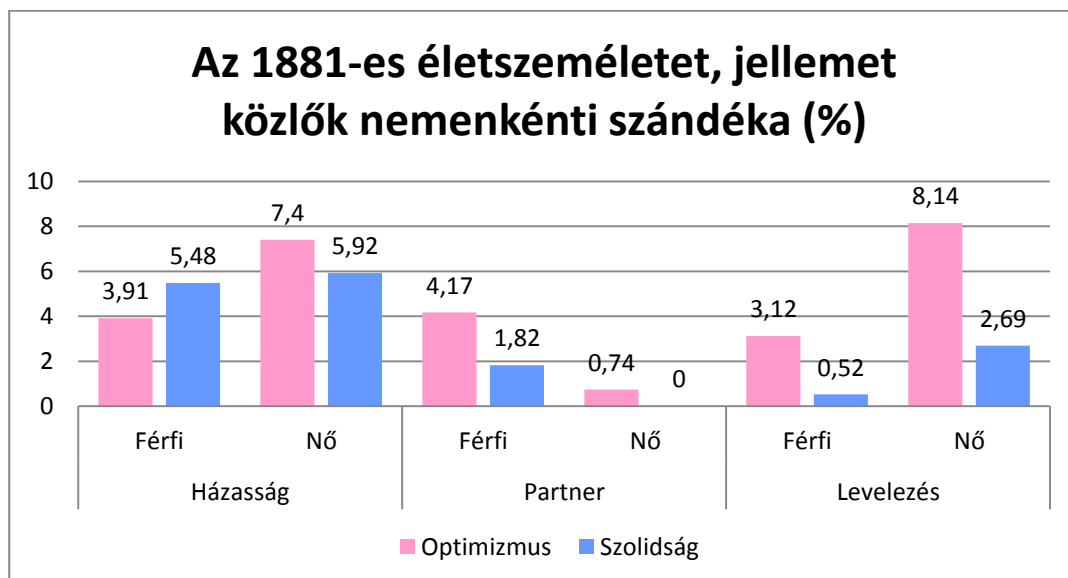

Nemenkénti bontásban tovább árnyalható a kép. A korábbi periódusban az optimista urak jó tizede (10,91%) kereste a házasságot, s csak elenyésző hányaduk az egyéb ismeretséget (1,72%), vagy levelezést (0,57%). A derűlátóbb hölgyek több mint másféltizede (17,14%) a házasságban remélte boldogságát, nagyon kis hányaduk (1,42%) szándékozott levelezni, illetve a partneri viszonyt kikerülték. A szolidaritást mindkét nem hasonló egytizedes mértékben (férfi 10,34%, nő 11,42%) jelenítette meg, s töredékrészüknél (1,14–2,85%) jött szóba partneri kapcsolatban, levelezésben (38. ábra). A későbbi időszak leendő férjei jóval kevésbé voltak optimisták, hiszen csak töredékük (3,91%) reménykedett házasságban, ugyanilyen keveseket (3,12%) vonzott a levelezés, s talán kicsit többeket (4,17%) az egyéb ismeretség lehetősége. Az akkor is derűlátóbb hölgyek a tizedhez közelítően választották a levelezést (8,14%) és a házasságot (7,40%), s szinte alig (0,74%) a partneri viszonyt. A szolidaritás tulajdonsága emlékeztet az előbbi időszakra, igaz, ahhoz képest feleannyi férfinak (5,48%) és nőnek (5,92%) volt fontos a törvényes kötelék, s ugyancsak töredékrészük kezdeményezett egyéb ismeretséget (1,82%) és levelezést (0,52–2,69%) (39. ábra).

38. ábra

39. ábra

ÖSSZEGZÉS

A dualizmus korát megélő hétköznapi emberek magánéletében bekövetkező váltás ütemét eddig a történeti szakirodalom részleteiben nem tárgyalta, bár a folyamat gyorsaságát már különböző aspektusból konstataálta, s ezért a fent ismertetett eredmények mindenképp új színnel árnyalják a korszakkal foglalkozó tudományos irodalmat.

Bár a vizsgált két időszak között csupán hét év telt el, mégis – a kutatás első teljesülő feltételezése szerint – a '67-es kiegyezés után zajló társadalmi átalakulás, a (nagy)városiasodás hatására jelentős változások tapasztalhatóak. Az aprólékos százalékarányok értékelése után az összegzés csupán – általában és a nemek tekintetében is – azokat a főbb pontokat jelöli meg, amelyek a polgárosodás körébe tartoznak, mint a vallás szerepének csökkenése, vagy a házasságon kívül más megélhetési formák, társulások, vállalkozások keresése.

A korábbi periódus 2–3 évvel idősebb hirdetői feleannyian voltak, ám jóval kitartóbban próbálkoztak, mint később. Szándékaikban túlnyomórészt a házasságot célozták meg. Ezzel magyarázható, hogy többen közölték vallási, felekezeti hovatartozásukat. A későbbi periódus társkeresői viszont nyitottabbak voltak a házasságon kívül más kapcsolatra, és szívesebben ismerkedtek (hosszabb) levelezés útján, amelyekhez kevésbé volt szükséges a vallási, vagy felekezeti azonosság. A '74-es párkeresők nagy része legalább utalást tett vagyoni, jövedelmi helyzetére, reményeire, míg a '81-eseknél ezt valamivel kevesebben közölték, hiszen arányaiban valamivel többen mellőzték a törvényes együttélést. (A '81-es hirdetőknél valamivel többen adták meg lakóhelyüket, akiknek legalább fele mindkét korszakban vidéki volt, s míg a korábbiakban nagyjából hasonló arányban jelentkezték Bécsből és Budapestről, úgy később a kiadói egyszékhelyűség miatt jobbra a budapestiek kerültek előtérbe.) Az egyéb tulajdonságok tekintetében nagyon nagy eltérések nincsenek, ám mégis az előbbi korszak hirdetői közül kicsit többen tartották magukat műveltnek, mintha jobban ügyeltek volna leendő partnerük szépségére és megbízhatóságára, s talán bizakodóbban tekintettek volna a jövőbe.

Az elemzés második feltételezéseként megfogalmazott férfidominancia ugyancsak érvényesült. Bár a nemek megoszlása szerint a korábbiakban arányaiban valamivel több hölgy adott fel hirdetést, mint férfi, a férfiak – nőkéhez képest nagyobb – szabadsága, magabiztossága a kezdeményezőkétségükben, megnyilvánulásaikban az első nagyobb bontásokban is kétségtelen. A családi állapotot a '74-ben valamivel többen jelölték meg, e téren mindkét alkalommal mindenképpen közlékenyebbek voltak a hölgyek, míg a férfiak abban az esetben tették meg, ha özvegyek, vagy elváltak voltak. Azaz a társkereső férfinál természetesnek vélték, hogy a partnerkeresés (törvényi) szabadságával biztosan rendelkezik, míg a nők mindkét periódusban legalább kétharmada egyértelműsítette helyzetét. Mivel korábban a házasságszerzés volt a legfőbb cél, arányaiban több özvegy úr kereste új, szép feleségét. A férfiak határozottabban nevezték meg azt a konkrét pénzüsszeget, amelyre szerintük szükségük volt, míg a nők sokkal szerényebbek, bátortalanabbak voltak. Viszont az esztétikai követelmények meglétét annál merészebben állították magukról, főként a '81-es leendő feleségek és levelező kisasszonyok. A korábbi periódus férjre vágyó hölgyei közül legalább kétszer annyian gondolták műveltnek magukat, mint később, amikor viszont majdnem duplán tartottak igényt okos családfőre és többszörösen áhítottak szellemes levelezőtársra. Ekkor azonban az urak képzett házastársuk iránti kereslete csökkent felére az előzőhöz képest. Gyermekkel általában kevesen ismerkedtek, ha igen, akkor is házasságra törekedtek, s a nők '74-ben elfogadóbbnak tűntek a leendő párjuk esetlegesen hozott gyermeke(i)vel.

A kutatás adatai nyilvánvalóvá teszik tehát, hogy a házasság, mint – akkor még legfőbb – megélhetési forma, illetve életközösség változásnak indult, s az egyéni jövőképekben szerepet kaptak más partnerkapcsolatok is. A (figyelemfelhívásként is) most publikált eredmények arra inspirálhatják a téma iránt érdeklődőket, hogy azokat, ahol lehet, a korabeli hírességek naplóiban, levelezéseiben, irodalmi művekben nyomon kövessék, s újabb következtetéseket vonjanak le. A komplex megközelítési mód fontos a jelen vizsgálatánál, a jövő tervezésénél, ám a történelem tanulmányozásában is hasznos. Az ismertett társadalomtörténeti kutatás prezentálja, hogy a korabeli sajtó egy típusa, mint – korábban a kutatásokban mellőzött – történeti forrás statisztikai elemzésre, érdemleges megállapítások megtételére alkalmas. A vállalkozó érdeklődők számára hasonló vizsgálatokra nyújt lehetőséget számos más (például franciaországi) patinás házassági hirdetési újság.

HIVATKOZÁSOK

- Andorka R. – Harcsa I. (1986) *A magyar társadalom modernizációja hosszú- és rövidtávon társadalmi jelzőszámokkal mérve*. Budapest: Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetem.
- Csernák J. (1996) Házasság és válás Magyarországon, 1870-1994. *Demográfia*, 38(2-3):108–135.
- Fabó E. (2010) Virtuális közösségek konfliktusai a 19. században. A „boldog békeidők” vágy- és vagyonképe. In Paksi V. – Tibori T. (szerk.) *Konfliktus és társadalmi innováció*. Budapest: Magyar Szociológiai Társaság. 190-218.
- Fábri A. (szerk.) (2001) *A művelt és udvarias ember: A társas viselkedés szabályai a magyar nyelvű életvezetési és illemtankönyvekben, 1798–1935: Szöveggyűjtemény*. Budapest: Mágus.
- Fábri A. – Borbíró F. – Szarka E. (szerk.) (2006) A nő és hivatása. II. Szemelvények a magyarországi nőkérdés történetéből, 1865–1895. Budapest: Kortárs.
- Fónagy Z. (2001) *Modernizáció és polgárosodás, 1849–1914*. Debrecen: Csokonai.
- Gergely A. (szerk.) (2003) *Magyarország története a 19. században*. Budapest: Osiris.
- Gerő A. – Hargitai D. – Gajdó T. (2006) *A Csárdáskirálynő. Egy monarchikum története*. Budapest: Habsburg Történeti Intézet – Pannonica.
- Holló Sz. A. (2003) Egy pesti polgárleány társat választ: (Részletek Szilárd Leó édesanyjának visszaemlékezéseiből). In Pető A. (szerk.) *Társadalmi nemek képe és emlékezete Magyarországon*. Budapest: A Nők a Valódi Esélyegyenlőségért Alapítvány. 55–77.
- Husz I. (2002) *Család és társadalmi rekonstrukció a 19. században*. Budapest: Osiris.
- Kalmijn, M. (1994) Assortative Mating by Cultural and Economic Occupational Status. *American Journal of Sociology*. 100(2): 422–452.
- Kéri K. (2008) *Hölgyek napernyővel. Nők a dualizmus kori Magyarországon, 1867–1914*. Pécs: Pro Pannonia.
- Laqueur, T. W. (1996) A szexuális vágy és a piacgazdaság az ipari forradalom idején. In Tóth L. (szerk.) *A szex. Szociológia és társadalomtörténet*. Szöveggyűjtemény. I. Budapest: Új Mandátum. 189–210.
- Lipták D. (2002) *Újságok és újságolvasók Ferenc József korában*. Bécs – Budapest – Prága. Budapest: L'Harmattan.
- Mahrtdt, H. (1998) *Öffentlichkeit, Gender und Moral. Von der Aufklärung zu Ingeborg Bachmann*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht.
- Majoros I. (1997) A nő a XIX. században. *Valóság*. 40(7):99–109.

Nagy M. (2006) Nők a magyar gazdaságban a dualizmus korában. In Gyáni G. (szerk.) *Nők a modernizálódó magyar társadalomban*. Debrecen: Csokonai. 205–222.

Siklóssy L. (2002) *A régi Budapest erkölcsse*. Budapest: Osiris.

Szabolcsi M. – Kosáry D. – Németh G. B. (szerk.) (1985) *A magyar sajtó története, II/2, 1867-1892*. Budapest: Akadémiai.

KÉPEK

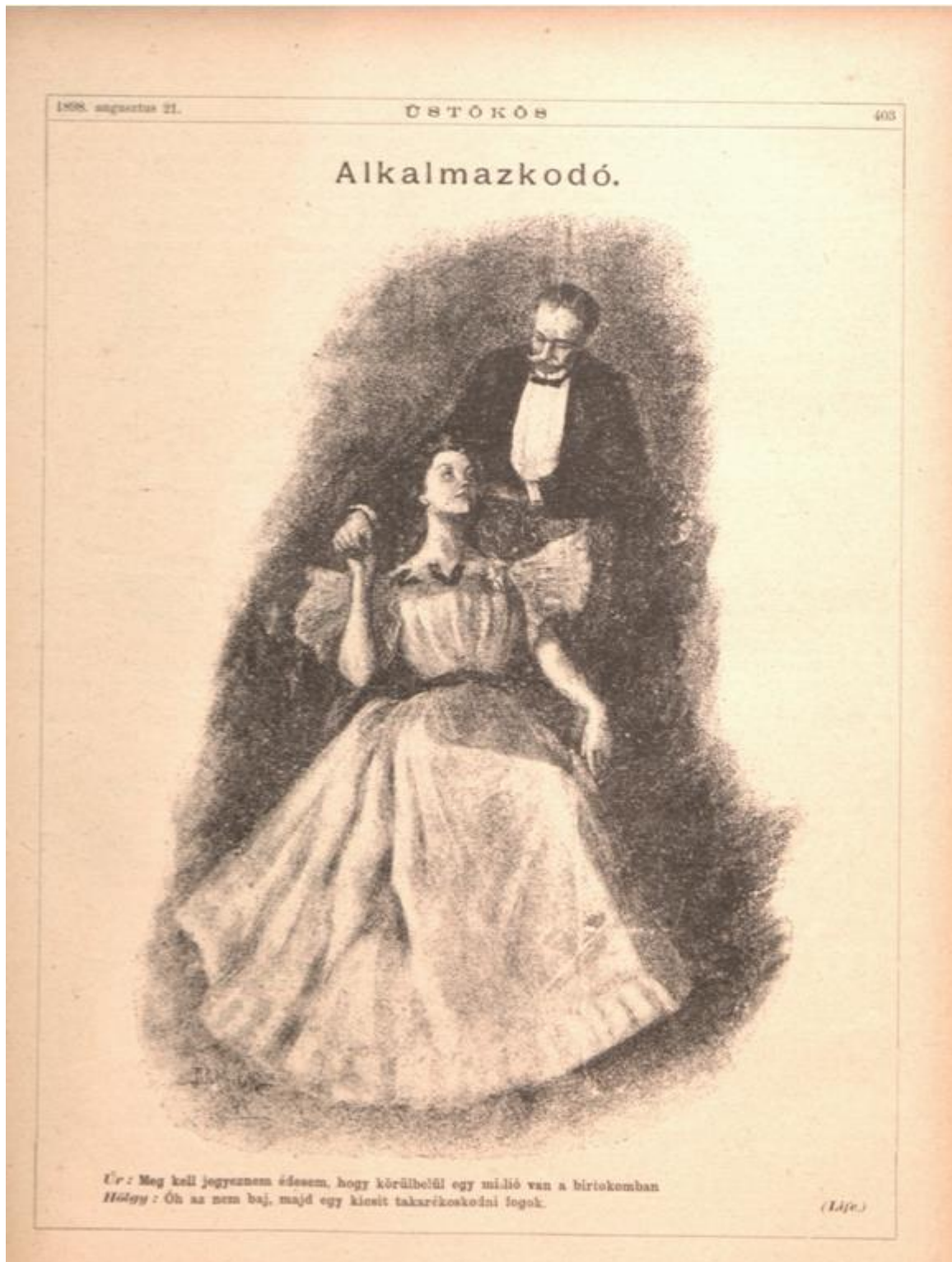
1. kép. Esküvői divatkép, Családi Kör, 1874. febr. 22. mell.

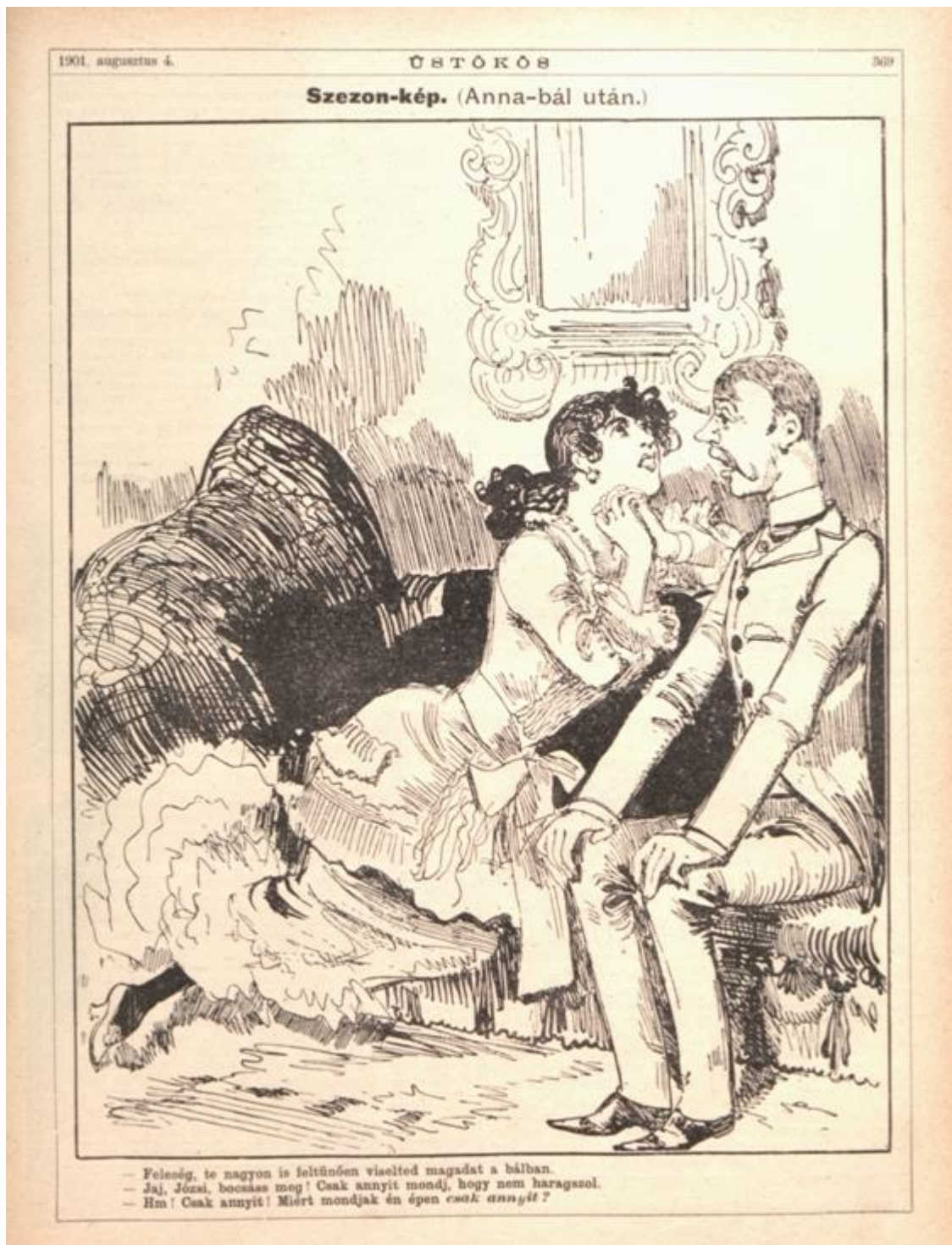
2. kép. Báli divatkép, Családi Kör, 1874. febr. 11. mell.

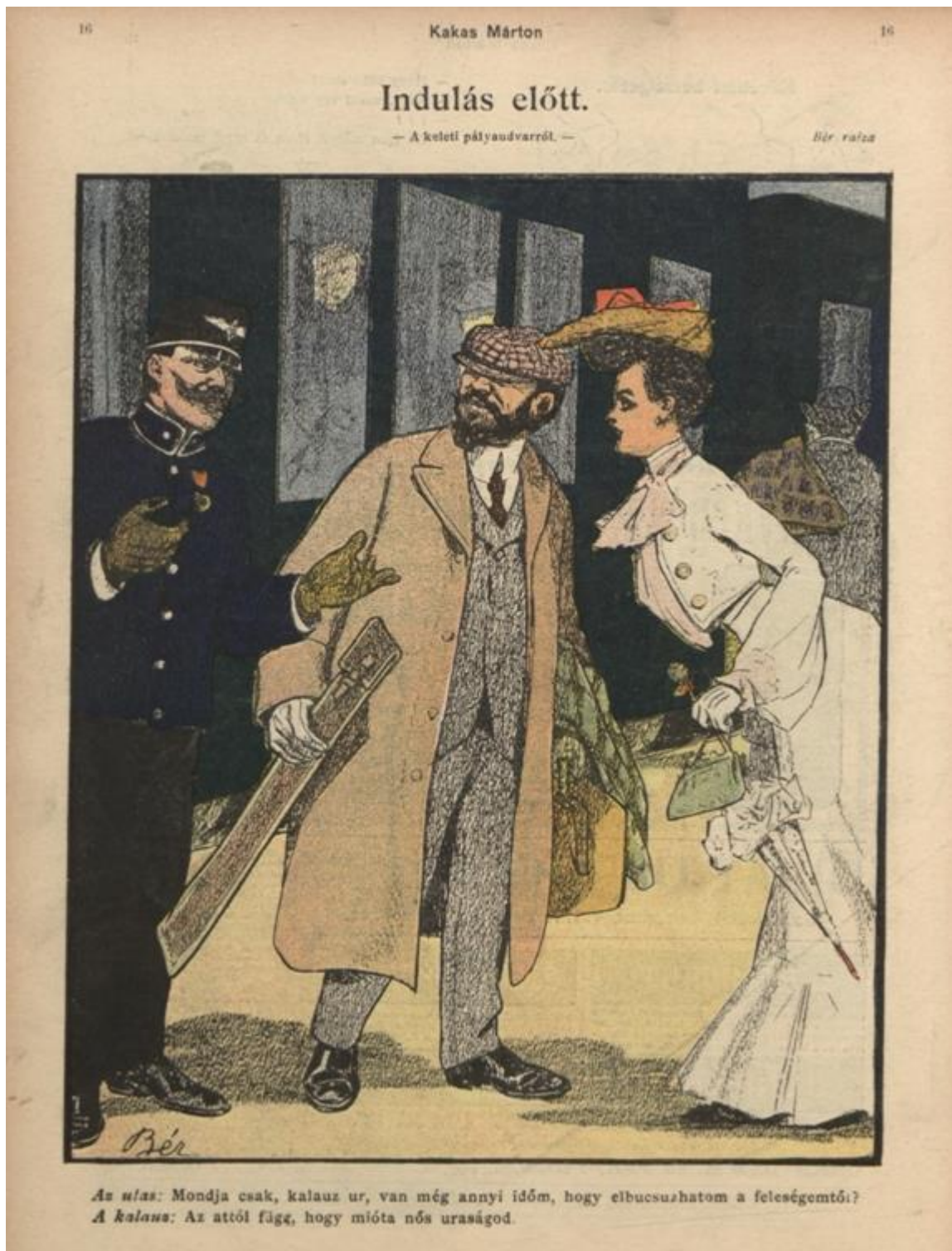
3. kép. Alkalmazkodó, Üstökös, 1898. aug. 21. 403.

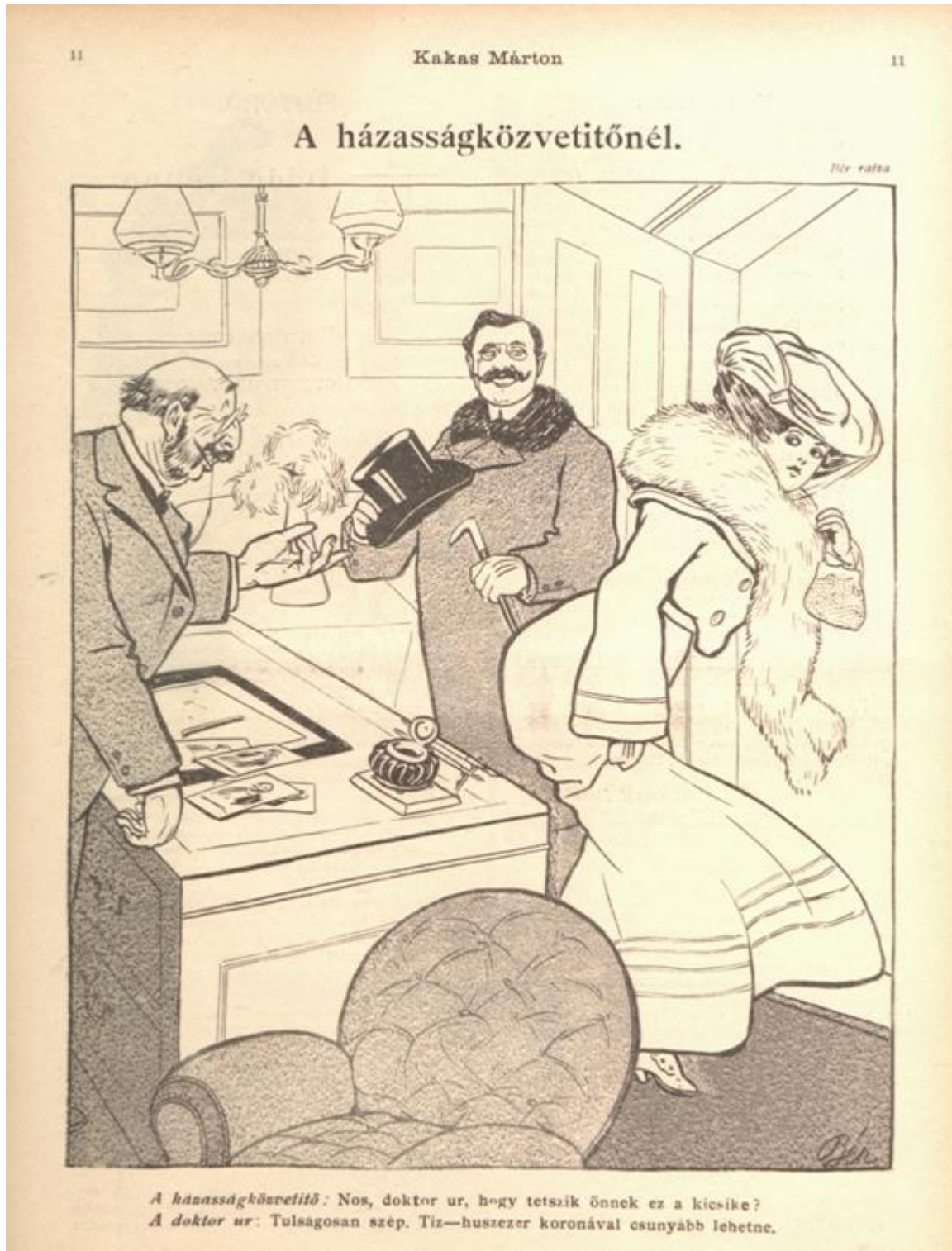
4. kép. Szezon-kép. (Anna-bál után), Üstökös, 1901. aug. 4. 369.

5. kép. Indulás előtt a Keleti Pályaudvarról, Kakas Márton, 1904. máj. 29. 16.

6. kép. A házasságközvetítőnél, Kakas Márton, 1904. dec. 4. 11.

7. kép. A hosszú élet titka, Kakas Márton, 1905. aug. 6. 7.

